

2. číslo / ročník XIV. / červen 2025 / cena 40 Kč

NAWROCKI PREZIDENTEM

PIS VRACÍ ÚDER

Obsah

■ Úvodník

Prohnilí proti prohnilým? (Tomáš Fošum)	3
---	---

■ Střední Evropa

Jak maďarský premiér prohrál v rumunských volbách (Jan Blažek)	4
Rozštěpená společnost? Jak Maďaři reagují na válku ve svém sousedství (Péter Bori)	6
Mezi Trumpovými hrátkami a ruskou agresivitou. Evropa se ocitla v kleštích (Karel Barták)	9
Rakousko čeká utahování opasků (Miroslav Šepták)	11
„K životu před válkou není návratu“. Jak útok na Ukrajinu změnil polskou společnost (Kaja Puto)	12
Nemastný a neslaný. První rok prezidenta Petera Pellegriniho (Marián Balázs)	15
Kognitivní havárie na Slovensku, anebo pěstovaný pocit nezodpovědnosti? (Michal Vašečka)	17

■ Česko

České firmy Rusko zatím odepsaly, zato bez Ukrajinců se neobejdou (Petr Zenkner)	19
Volby bez scénáře a s chaosem na obzoru (Antonín Berdych)	21

■ TÉMA: Polské volby

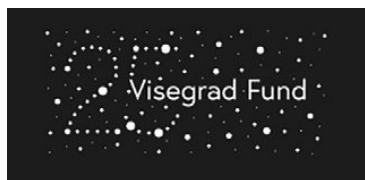
Polská vládní koalice dostala těžkou ránu, ale pořád se může vzpamatovat (Michal Lebduška)	24
Diplomacie podle Nawrockého jako velká neznámá (Vít Dostál)	26
Polák v centru globální politiky (Wojciech Hofmański)	29

■ Kultura

Stockholmská tragédie na Světě knihy (Lucie Zakopalová)	31
Prezidentka a děti hor na poli kulturní války (Jan Gregor)	32
Videohry ve střední Evropě: návrat království, polská elita a stagnující německá originalita (Jan Holovský)	34

■ Zraněná města

Jeseník. Město, jehož historii psala voda i oheň (Táňa Matelová)	36
--	----

Čtyři články z tohoto čísla vznikly v rámci projektu *Reflections of the War in Ukraine in Visegrad Countries*. Projekt je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím visegrádských grantů z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním fondu je podporovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

Demokratický střed

2/2025, vydáno v červnu 2025, ročník XIV.

adresa: Demokratický střed, Jirečkova 1012/9, 170 00 Praha 7

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, web: www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Jan Blažek, Marie Jüptner Medková, Jan Jüptner, Pavel Cechl,

Tomáš Orlík, Jan Holovský, Anna Plasová

grafická úprava: Jiří Kaufner, fotomontáž na úvodní straně: Demokratický střed, logo: LUSEL

vydavatel: Demokratický střed, z. s.

č. účtu: 2400332468/2010

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4 x ročně

Dlouho se zdálo, že sázka strany Právo a spravedlnost (PiS) na historika Karola Nawrockého v polských prezidentských volbách je jeden velký omyl. Neměl zkušenosti z vysoké politiky a působil dost prkenným dojmem. To by ještě nemuselo být fatální, ledacos se dá během pár měsíců naučit. Co ovšem vypadalo jako naprosto devastující pro jeho šance na zvolení, byly různé temné stránky z jeho minulosti, které postupně vyplývaly na povrch.

Nawrocki se mimo jiné účastnil bitek fotbalových chuligánů a měl kontakty s gdaňským podsvětím. Nejasností kolem jeho osoby existuje celá řada. Jeden z víceméně potvrzených příběhů se týká garsonky, kterou výhodně získal od seniora s kriminální minulostí za slib, že se o něj bude starat. Jenže během volební kampaně vyšlo najevo, že Nawrocki vůbec netuší, co se starým mužem dneska je. Známy politolog a historik Antoni Dudek, jehož provází pověst objektivního komentátora polské politiky, Nawrockého coby ředitele Institutu národní paměti (IPN) osobně zná. A na základě svých zkušeností ho označil za nebezpečného člověka.

Zkrátka řečeno, Nawrocki, proti němuž navíc ve druhém kole stál celkem populární a bezúhonný varšavský primátor Rafał Trzaskowski, neměl mít s podobnou zátěží šanci v prezidentských volbách vyhrát. Přesto se tak stalo. Předvedl ve finiši kampaně mimořádný výkon? Nebo jeho protikandidát v závěru fatálně selhal? Odpověď na obě otázky je záporná.

O příčinách vzhledem k dlouhodobým průzkumům nečekané Trzaskowského prohry se teď nejen v Polsku diskutuje horek dolem. Za pozornost ale stojí též fenomén, s nímž se setkáváme i v jiných demokratických zemích. A sice, že většina voličů dá hlas kandidátovi, o jehož charakteru panují vážné pochybnosti, případně je důvodně podezřelý z různých deliktů kriminální povahy.

Z globálního hlediska nejviditelnější příklad představuje staronový americký prezident Donald Trump, který se do Bílého domu letos vrátil navzdory tomu, že se na přelomu let 2020 a 2021 pokoušel zfalšovat výsledek voleb, v nichž neuspěl. Zmiňujeme zde jen největší Trumpovu kauzu, neboť na všechny jeho aféry rozsah úvodníku nestačí. Každopádně asi není náhoda, že ke středoevropským politikům hlásícím se k současnému americkému prezidentovi patří právě Karol Nawrocki.

Na Trumpa si svého času vsadili také dva dlouholetí spojenci, maďarský ministerský předseda Viktor Orbán a český premiér Andrej Babiš. A světe div se, na obou ulpívá

řada podezření. Když zůstaneme na domácím hřišti a jen letmo projdeme negativní publicitu Andreje Babiše za poslední roky, vyskočí na nás obvinění z dotačního podvodu u farmy Čapí hnízdo nebo nákup korunových dluhopisů od vlastní firmy, na něž zřejmě neměl Babiš dost peněz. Dodnes vlastně pořádně neznáme všechny okolnosti, za jakých se v devadesátých letech stal majitelem Agrofertu.

Přesto se Babiš zdá být nezníitelný, když je jeho hnutí ANO v blížících se sněmovních volbách horkým favoritem na vítězství. Donald Trump se kdysi chlubil, že by mohl klidně za bílého dne někoho zastřelit na ulici v New Yorku, a neztratil by ani voliče. Babiš je podobný případ. Neuškodilo mu ani novinářské zjištění, že pravděpodobně nechal svého syna unést na Krym.

Aby bylo jasno, ne každý politik spojovaný s překračováním zákona je trumpista a ne každý trumpista překračuje zákon. Nicméně jde celkem snadno doložit, že tomuto typu politi-

ků voliči odpustí ledacos. Každý případ je samozřejmě jiný a politická situace v jednotlivých zemích se liší. Určitě nelze beze všeho házet do jednoho pytle Trumpa, Orbána, Babiše nebo Nawrockého. Posledně jmenovaný navíc teprve začíná.

Spojuje je ale jedna věc, která do určité míry vysvětluje, proč jim občas u voličů procházejí neuvěřitelné věci. Jsou vnímáni jako bojovníci proti „systému“, a to bez ohledu na to, že třeba Babiš nebo Orbán působí v politice již dlouhá léta. Pod oním systémem si můžeme představit vládu elit, ale také klasickou liberální demokracii. Četní voliči různých variací trumpismu ji nepovažují za svou. Mají pocit, že pro zlepšení jejich životů málo dělá. A že ty, kteří se jí postavili, ničí vymyšlenými kauzami.

Zpravidla jde o chiméru, s níž se však obtížně bojuje. A to i proto, že ani v demokratických stranách nepůsobí světlí. Dříve nebo později některý z jejich předních představitelů neodolá pokušení nebo selže. Následky bývají ničivé. Takový politik se málokdy vrátí na výsluní. Nevstane z popela jako Andrej Babiš nebo Donald Trump. „Systémová“ voliči bývají často nemilosrdní, chyby málokdy odpouštějí. Viděli jsme to v Polsku, kde Rafałowi Trzaskowskému určitě nepomohlo, že byl spojen s vládou Donalda Tuska, z jejíhož působení jsou mnozí její voliči rozčarováni. A uvidíme to nejspíše na podzim i v českých sněmovních volbách v případě současné vládní koalice. Ledaže by Andrej Babiš provedl něco opravdu strašného.

Tomáš Fošum

Prohnilí proti prohnilým?

Demokratický střed
Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

**Předplatte si Demokratický střed. Roční předplatné (4 čísla) činí i s poštovním 300 Kč.
Objednávejte na e-mailu: redakce@demokratickystred.cz.**

Jak maďarský premiér prohrál v rumunských volbách

Maďarský nacionalistický předseda vlády Viktor Orbán podpořil před volbami rumunského nacionalistického kandidáta na prezidenta George Simiona. Urazil tím rumunské Maďary, navíc jeho favorit v plebiscitu stejně neuspěl. Orbán tak utrpěl značný reputační šrám a nechtěně odhalil limity možné spolupráce národovců v Evropě. Jejich ideologie jsou ze zásady vzájemně v rozporu a dříve či později se to musí projevit.

Možná jste také viděli francouzský dokumentární film *Šamanův příběh*, v němž se jurodivý sibiřský vizionář Alexandr Gabyšev v předvečer války na Ukrajině vydá na pěší pochod z Jakutsku do Moskvy, aby „vyhnal z Putina ďábla a zabránil katastrofě“. Na tisíce kilometrů dlouhé cestě se k němu přidávají nejrůznější soupeřníci, někdo jen na pár kilometrů, jiný s ním drží krok několik dní. Jedno mají společné – chtějí změnit Rusko k lepšímu.

Vám možná tento nekomerční snímek unikl. Zato předseda maďarské opozice Péter Magyar si ho podle všeho ujt nenechal. Zdá se, že se jím dokonce nechal inspirovat. Ve středu 14. května se totiž i on vydal na demonstrativní pěší pochod. V jeho případě na „pouhých“ tři sta kilometrů mezi Budapeští a rumunskou Oradeou, tedy ani ne dvacetinu toho, co hodlal zdolat čacký šaman. Přesto to byl slušný sportovní výkon a v evropské politice málo vídaný počin. Po cestě s ním šli čelní představitelé jeho strany Tisza, přidávali se další a další nadšenci. Do Oradey, města s tradičně početnou maďarskou komunitou, dorazil v doprovodu několika desítek podporovatelů a oděn v kroji shromážděnému davu oznámil: „Zkáza, nenávist a vykopávání příkopů ze strany Viktora Orbána jsou minulostí.“

Sázka na špatného koně

Proč tak Magyar učinil a co to znamená? Nejprve fakta – v Rumunsku žije na území někdejších Uher přes jeden milion Maďarů, kteří jsou rumunskými občany. Asi tři čtvrtiny tohoto počtu získaly ale za vlády Viktora Orbána také maďarské občanství, o jejich přízeň se tedy mají důvod ucházet i maďarští politici.

Počátkem května zvítězil v prvním kole rumunských prezidentských voleb s drtivou převahou kandidát krajní pravice George Simion a zdálo se, že cestu do bukurešťského prezidentského paláce má umetenou. Je to politik, který se opakovaně vyznal z obdivu k maďarskému vůdci. Sdílí s ním zejména nedůvěru k Evropské unii. A ještě jedno mají Simion s Orbánem společné – neochotu podporovat Ukrajinu bránící se ruské vojenské agresi. Skalní nacionalista Simion navíc proslul výroky, které zpochybnilly teritoriální integritu Ukrajiny i sousedního Moldavska, do obou zemí má proto zakázaný vstup.

Ne nadarmo se jeho strana jmenuje Aliance za sjednocení Rumunů (AUR), Simion je opravdu zastáncem rozšiřo-

vání hranic současného Rumunska dále na východ. I tady se možná nabízí paralela s Orbánem. Od chvíle, kdy ukrajinské úřady v Zakarpátí zadržely údajné maďarské špio-ny, tušíme, že po možnosti zabrat kus ukrajinského území opatrně pošilhává i maďarský premiér. V čem si ale Orbán se Simionem rozumí ze všeho nejlépe, je odpor k liberalismu a víra v centralizovanou vládu pevné ruky, jak ji představuje v Rusku doyen světového autokratismu Vladimir Putin.

Zároveň byl George Simion jakožto rumunský ultranacionalista vždy negativně naladěný proti tamní maďarské menšině. Svoji politickou kariéru začal před deseti lety tím, že velel skupince fotbalových chuligánů, kteří zhano- bili maďarský vojenský hřbitov ve Valea Uzului. To mu rumunští Maďaři nezapomněli a asi nikdy nezapomenou, v prvním kole voleb od nich proto nedostal téměř žádný hlas. Na druhou stranu ani druhý postoupivší kandidát, liberální starosta Bukurešti Nicuşor Dan, u Maďarů nijak zvlášť nezabodoval. Přednost dali kandidátovi vládního establishmentu. Ten ale pohořel a bylo jasné, že poměrně početné maďarské hlasy jsou pro druhé kolo k mání.

George Simion se o ně rozhodl zabojovat. Populisticky sliboval všechno možné, obesílal maďarské domácnosti volebními letáčky v jejich mateřštině. A hlavně se veřejně chlubil svojí podobností a blízkostí k Viktoru Orbánovi, jehož strana Fidesz je mezi rumunskými Maďary tradičně populární. Je to v neposlední řadě proto, že budapešťská vláda štědře podporuje jejich kulturní, společenské i sportovní kroužky z peněz maďarských daňových poplatníků. Simionovo dvoření se rumunským Maďarům s odkazem na Viktora Orbána tudíž nepostrádalo logiku. Aby ale mělo skutečný dopad, potřeboval výslovnou podporu přímo od maďarského vůdce.

Ten se k ní nakonec opravdu odhodlal, a dost možná se tak dopustil své zatím největší politické chyby. Mezi oběma koly rumunského volebního klání ve svém projevu v opatství Tihany Orbán sice přímo nevyzval rumunské Maďary k volbě Simiona, nacionalistu však chválil za to, že s ním sdílí hodnotové ukotvení spočívající v „suverenitě, křesťanství a Evropě národů“. Zároveň potenciálnímu prezidentovi přislíbil podporu v případě „izolace či politické odplaty“, což lze číst jako nabídku spolupráce ve sporech s Evropskou komisí či západoevropskými státy. A o to šlo Orbánovi především.

Výrazy mluví za vše. Péter Magyar (vlevo) a Viktor Orbán se zdraví v Evropském parlamentu.

Foto: Wikimedia Commons/© European Union 2024 - Alain Rolland

Musel vědět, že vyjádřením podpory rumunskému ultranacionalistovi příliš hlasů nepřihraje a že zároveň riskuje přízeň Maďarů nejenom v Rumunsku. „Vykálel se nám do obličeje,“ vyjádřil se jeden sedmihradský Maďar pro opoziční budapeštské médium a není se mu co divit. Orbán byl ale skálopevně přesvědčen, že Simion v souladu se svým famózním výsledkem z prvního kola opanuje i to druhé a že se z něj v podmínkách rumunského poloprezidentského systému stane významný hráč i na evropském politickém kolbišti.

A tam Orbán potřebuje spojence, aby mu pomáhali čelit evropské většině, s níž se rozchází v názorech na principy právního státu i válku na Ukrajině. V tuto chvíli po jeho boku stojí jen předseda slovenské vlády Robert Fico, jehož mocenská pozice je vratká. George Simion v bukureštském prezidentském paláci by byl zárukou dlouhodobější spolupráce v boji proti „izolaci či politické odplatě“, jichž se Orbán sám obává.

Maďarský premiér se ovšem šeredně přepočítal. Rumunské prezidentské volby 18. května překvapivě vyhrál

bukureštský primátor Nicuşor Dan, kterému se na poslední chvíli podařilo zmobilizovat neuvěřitelné masy lidí. Mimo jiné mu svůj hlas odevzdalo až devadesát procent voličů maďarské národnosti, Orbánův apel se tedy zcela minul účinkem. K volbě Simionova protikandidáta své soukmenovce koneckonců vyzýval i Hunor Kelemen, předseda maďarské etnické strany Demokratický svaz rumunských Maďarů (UDMR), který se prozatím přímé konfrontaci s Viktorem Orbánem vyhýbal. Je to jen další důkaz, že Orbánova podpora zastánci velkého Rumunska byla prostě za hranou.

Svědčí o tom celá řada reakcí. „Mám sbaleno, vyměnil jsem peníze na eura. Jestli Simion vyhraje, stěhuju se na západ,“ sdělil zpravodajskému serveru *Telex* jeden rumunský občan maďarské národnosti. „Ale ne do Maďarska. Z diktatury se neutíká do další diktatury,“ dodal.

Konec jedné éry?

Péter Magyar na výsledek rumunských voleb čekat nemusel. Že Orbán šlápl vedle, mu bylo zřejmé i bez nich. Spontánním nápadem vyrazit na pěší pochod právě k rumunským Maďarům dokázal, že umí kreativním způsobem využít protivníkovy chyby a dobře pracovat s politickou symbolikou. Do Oradey dorazil po deseti dnech chůze, průměrně za sebou nechal úctyhodných třicet

kilometrů denně. Lacino získal možnost posílit svoje PR a dostal velký prostor v médiích. Během chůze se dával do řeči se spoustou kolemjdoucích, projevil se jako člověk z lidu a zároveň vlastenec i energický politik s tahem na branku. To, že se nakonec mohl trochu přiživit i na úspěchu rumunského centristy Dana, bylo jen třešničkou na dortu.

Maďarsko čekají parlamentní volby na jaře příštího roku. Hlasy zahraničních Maďarů je nerozhodují a ani v příštím roce tomu tak nebude. V komplikovaném maďarském volebním systému totiž voliči bez trvalého pobytu na území státu ovlivňují výběr jen malého počtu poslanců volených poměrným systémem. Orbánovo uklouznutí a Magyarova spektakulární reakce na něj ale znamená, že se Fidesz už nebude moci vykreslovat jako jediný obhájce zájmu zahraničních Maďarů na politické scéně, jak tomu bylo doposud.

Magyar tak Orbánovi uzmul jedno z jeho populistických témat. A chystá se na další. Mimo zájem českých médií se totiž počátkem května udála další důležitá změna – po dlouhých desetiletích ohlásil odchod z maďarské politiky někdejší předseda vlády Ferenc Gyurcsány. Jde o konec jedné éry. Přežíval sice už dlouhou dobu v politické irelevanci, pořád ale vzbuzoval značné vášně a Viktoru Orbánovi sloužil coby jakýsi hromosvod či fackovací panák. Strašení jeho návratem patřilo mezi Orbá-

novy běžné rétorické figury, podobně jako demonizace George Sorose.

Málo oblíbený Ferenc Gyurcsány byl již řadu let koulí na noze maďarské opozice. Orbán a většina maďarských médií na něj bez ustání dštili síru a vykreslovali ho jako šedou eminenci, která v pozadí tahá za politické nitky. S jeho jménem spojovali všechny významnější opoziční osobnosti, ať už to mělo nějaký pravdivý základ nebo ne. Vysmívat se Gyurcsányovi či s pomocí jeho jména špinit jiné politiky je aktivita, která si v moderní maďarštině vynutila dokonce vznik nového slovesa: gyurcsányozni, tedy „gyurcsányovat“.

Doposud v této disciplíně excelovali představitelé Orbánova Fideszu. K nim ale donedávna patřil i Péter Magyar, který teď své fideszovské zkušenosti zúročuje v opoziční roli. Před svými příznivci v rumunské Oreděe vyzval maďarského premiéra, aby „převzal štafetu po Gyurcsányovi a také odešel“. Jestli toto šamanské zaříkávadlo zafunguje a konec Gyurcsányovy éry bude znamenat i začátek konce té Orbánovy, dnes ještě nelze předvídat. Jisté však je, že Viktor Orbán doma slábne, tápe a dělá chyby. A v osobě Pétera Magyara mu vyrostl energický protivník, jenž občas působí jako jeho mladší dvojník. Ale na rozdíl od něj může voličům slíbit, že dovede Maďarsko zpátky do Evropy.

Jan Blažek

Rozštěpená společnost? Jak Maďaři reagují na válku ve svém sousedství

Maďarský premiér Viktor Orbán využívá válku na Ukrajině coby munici pro svůj neliberální politický projekt. Stylizuje se do role mírotvůrce, jenž chrání Evropu před kolapsem. Přitom však podkopává soudržnost Evropské unie a šíří proruskou rétoriku. Strategicky se tak snaží zaujmout pozici mezi Donaldem Trumpem a Vladimírem Putinem, jejichž vztahy jsou v poslední době víc než vřelé. Jak ale všechny tyto politické manévry vnímají Maďaři? Má zuřící válka v sousedním státě nějaký významný dopad na maďarskou společnost? A jak se v zemi daří ukrajinským uprchlíkům, když sama Orbánova vláda proslula šířením nenávisti vůči imigrantům?

Je květen 2025 a ulice po celé zemi jsou polepené plakáty s podobiznami Manfreda Webera, Ursuly von der Leyen a Volodymyra Zelenského a nápisem „Nenechme je rozhodovat za nás“. Jedná se o nejnovější z řady kampaní maďarské vlády proti členství Ukrajiny v EU a součástí širšího narativu, jehož cílem je vykreslit ukrajinské žádosti o integraci do západního světa, vojenskou podporu a ideologickou soudržnost jako něco, co je v rozporu s maďarskými národními zájmy. V prostředí, kde na takovou rétoriku narážíme každý den, se nenávist vůči sousední Ukrajině přece musela stát neodmyslitelnou součástí každodenního života a Maďaři se přikláníjí na ruskou stranu, že?

No, ano i ne. Průzkum provedený na zakázku Institutu pro demokracii Středoevropské univerzity (CEU) v roce

2022 se respondentů dotazoval, do jaké míry souzní s politikou řady států a organizací, včetně Evropské unie, Ukrajiny a Ruska. Nejlépe dopadla EU, zatímco Rusko se umístilo na posledním místě. A Ukrajina? Hned před Ruskem, jako druhá nejméně oblíbená země. Maďaři tedy sice vykazují stabilně proevropské smýšlení, ale jejich nelihost vůči Rusku a Ukrajině se zdá být stejně silná.

Průzkum Pew Research Center z roku 2023 navíc ukázal, že pouze třetina Maďarů vnímá Rusko jako významnou vojenskou hrozbu pro svou zemi, což je v ostrém kontrastu se 77 procenty Poláků, kteří na stejnou otázku odpověděli kladně, i s obecnějším názorem Evropanů, kteří Rusko považují za agresora. Zatímco maďarská politická scéna se štěpí podle podpory Ukrajiny, průzkum CEU poukazuje

na to, že voliči opozice nemusejí nutně sdílet proukrajinský postoj svých stran. Současně a poněkud v rozporu s evropskými trendy platí, že čím více je volič pravicově orientovaný, tím větší je pravděpodobnost, že podporuje Rusko. Celou záležitost ještě více komplikuje studie Policy Solutions z roku 2024, podle níž Maďari nyní vnímají Ukrajinu (z 51 procent) jako ještě větší hrozbu než Rusko (46 procent).

Historické napětí

Společenský nesoulad naznačený těmito čísly lze částečně vysvětlit napjatými vztahy Maďarska s Ruskem i Ukrajinou. Sovětský svaz byl pro Maďarsko totiž osvoboditelem i utlačovatelem: v roce 1945 vyhnala Rudá armáda nacistické okupanty, v roce 1956 násilně potlačila maďarské snahy o svobodu a ve stejném duchu pokračoval SSSR až do roku 1989. Přestože vláda Orbánovy strany Fidesz v nejlepším případě tuto historii ignoruje a v nejhorším případě se dopouští nebezpečného historického

revizionismu, v maďarském kolektivním vědomí stále živě přetrvává odkaz sovětské okupace, který omezuje šíření proruských nálad.

Diplomacii sousedských vztahů ve druhé dekádě našeho století dominovalo napětí mezi Ukrajinou a Maďarskem vyvolané omezováním práv téměř 150 000 etnických Maďarů žijících v Zakarpatí. Orbánův krok z roku 2010, jímž rozšířil dvojí občanství (a tím i volební právo) na etnické Maďary žijící na bývalých maďarských územích, se dočkal široké podpory doma a od té doby je důležitým pilířem volebních vítězství strany Fidesz.

Ukrajina vnímala rozdávání maďarských pasů jako ohrožení své suverenity a národní integrity, a proto v roce 2017 přijala zákon o vzdělávání, který stanovil ukrajinštinu jako hlavní jazyk výuky ve školách. Maďari doma i na Ukrajině tento zákon ostře kritizovali coby porušení práv menšin zaručených mezinárodními smlouvami a toto napětí se přeneslo i do válečných let: maďarské menšiny byly povolány do armády v rámci rozsáhlé povinné mobilizace na Ukrajině a v Maďarsku převládl názor, že etničtí Maďari bojují ve válce, která by se jich neměla týkat.

Takže zatímco se válka probíhající v sousední zemi maďarské společnosti příliš nedotýká, klíčovým faktorem pro vnímání války a jejích důsledků je rostoucí polarizace v moři propagandy a historického napětí. V tomto kontex-

„Nenechme je rozhodovat za nás,” hlásá kampaň maďarské vlády.

Foto: Júlia Szabó

tu je zajímavou případovou studií společenského rozdělení přijetí ukrajinských uprchlíků v zemi.

Uprchlíci (ne)vítání?

Pokud existuje v Evropě země s pověstí místa, kde uprchlíci nejsou vítáni, je to bezpochyby Maďarsko. Během uprchlické krize v roce 2015 Orbán důrazně protestoval proti přijetí žadatelů o azyl do schengenského prostoru, protože se tím údajně ohrožuje nejen maďarská národní bezpečnost a sociální soudržnost, ale i křesťanská identita celého evropského kontinentu. Od té doby se migrace a „existenční riziko“ plynoucí z přijetí „druhých“ do pevnosti Evropa staly základem rétoriky a politické komunikační strategie strany Fidesz.

Od odmítání kvót EU pro přesídlení uprchlíků přes stavbu plotu z ostnatého drátu podél jižní hranice až po vykreslování Bruselu a globální liberální elity jako sil, které se snaží zaplavit Evropu migranty, je Orbánovo poselství od roku 2015 jasné: uprchlíci, vyhněte se nám obloukem.

Zpráva ODI Global z roku 2025 ukazuje, že tyto nálady se neomezují pouze na politickou elitu. Ačkoliv samotná imigrace byla hodnocena jako jedna z nejméně důležitých otázek, postoj veřejnosti k imigraci je výrazně negativnější než v jiných evropských zemích a Maďaři se opakovaně umísťují na nejnižších příčkách žebříčku vstřícnosti a otevřenosti vůči uprchlíkům.

V roce 2022 se však tyto zdánlivě hluboce zakořeněné politické a sociální obavy podle všeho rozptýlily, když na maďarské hranice začali přicházet ukrajinští uprchlíci. Vysocí představitelé strany Fidesz se snažili ukázat, že Maďarsko podniká největší humanitární akci ve své historii. V roce 2015 Orbán odmítl navštívit jakýkoli uprchlický tábor na jihu Maďarska. Nyní zveřejňoval videa, na nichž osobně předává ukrajinským matkám cestovní doklady.

I přes zjevné pokrytectví (tj. „uprchlíky máme rádi, pokud jsou bílí“) byla maďarská reakce skutečně převážně pozitivní a vstřícná, jen ne nutně ze strany Orbánovy vlády. Ta obrátila pozornost dovnitř a v titulcích poukazovala na velké množství vpuštěných uprchlíků: od invaze Ruska na Ukrajinu překročilo hranice Maďarska 5,5 milionu Ukrajinců.

Tento počet však zahrnuje i cesty do práce a nazpátek, stejně jako cesty do dalších evropských zemí. Ve skutečnosti o azyl v Maďarsku požádalo jen něco přes 60 000 lidí. A zatímco stát poskytl hromadné ubytování pro ty, kteří cestovali dál, Ukrajinci, kteří se rozhodli zůstat, nadále čelili obtížím při získávání trvalého a nezávislého bydlení. Mnozí z těch, již se rozhodli zůstat, jsou především obyvatelé Zakarpatské oblasti nebo Romové, přičemž ti druzí nespádali do státního programu pomoci uprchlíkům a hrozilo jim zvýšené riziko bezdomovectví, protože se na Ukrajině neměli kam vrátit.

V prostředí, kde jsou instituce odpovědné za zdravotní péči, veřejné bydlení a pomoc zcela zdecimované, nezaplnila po desetiletí špatného vládnutí onu mezeru maďarská vláda, ale maďarský lid. Rychlá reakce občanské spo-

lečnosti (zejména té, která se zaktivizovala během krize v roce 2015), rozsáhlá účast dobrovolníků, mobilizace finančních a materiálních darů a zapojení různých charitativních organizací ukázaly, že Maďaři v roce 2022 soucítili s milióny uprchlíků, kteří potřebovali pomoc. Tato pozitivní mobilizace však nadále šla ruku v ruce s protiuprchlickými náladami. Průzkum Policy Solutions z roku 2024 ukázal, že pouze 17 procent respondentů by nemělo problém s ukrajinskými uprchlíky jako sousedy, zatímco 49 procent uvedlo, že by je vedle sebe raději neměli.

Ekonomická nejistota

Pokud jde o válku zuřící na Ukrajině, dokáže Maďarsko podle všeho obsáhnout dvě paralelní reality (nebo i více). V jedné realitě, kterou prosazuje vládnoucí režim Viktora Orbána, vláda zjevně velkoryse pomáhá ukrajinským uprchlíkům, zatímco tvrdí, že jakýkoli pokus o přiblížení Ukrajiny k Evropské unii je pro Maďary škodlivý, a zároveň šíří válečný narativ, který se až děsivě podobá kremelské rétorice. Realita, jež je prodchnutá protiuprchlickými postoji. V jiné realitě Maďaři zintenzivnili pomoc ukrajinským uprchlíkům a dál žijí s určitou mírou sdílené ambivalence vůči Rusku i Ukrajině.

Orbánovy plakáty po celé zemi se však dotýkají tématu, které v nadcházejících měsících pravděpodobně vyvolá mezi Maďary rostoucí obavy. Vzhledem k tomu, jak země nadále bojuje s inflací, vysokými cenami a ekonomickou nejistotou, společenské nálady se mohou v souvislosti se vstupem Ukrajiny do Evropské unie ještě více vyostřit a polarizovat. Již v letech 2023 a 2024 inspirovaly protesty zemědělců v Německu a Polsku podobnou mobilizaci maďarských zemědělců, kteří se obávají dovozu ukrajinského obilí a jeho dopadu na maďarské producenty. Nedávný průzkum institutu Republikon skutečně ukázal, že 46 procent Maďarů nepodporuje vstup Ukrajiny do EU. I když to znamená, že velká část společnosti vstup podporuje, 32 procent z těchto lidí svou podporu podmiňuje tím, že k přistoupení dojde nejdříve za sedm až deset let.

Společenské dopady války na Ukrajině na Maďarsko se do značné míry projevují v rostoucím vyostření postojů k ukrajinským uprchlíkům, ale také v postoji vůči Rusku a Ukrajině jakožto státním aktérům. Detailnější pohled na ekonomiku – a zejména na shora šířené narativy o ní – ve článku chystaném do zářijového čísla *Demokratického středu* možná lépe osvětlí, jak maďarská společnost změní svůj pohled na to, co válka u jejích hranic znamená pro život v zemi.

Péter Bori

Z angličtiny přeložil Viktor Janiš.

Článek vznikl v rámci projektu *Reflections of the War in Ukraine in Visegrad Countries*. Projekt je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím visegrádských grantů z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním fondu je podporovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

Mezi Trumpovými hrátkami a ruskou agresivitou. Evropa se ocitla v kleštích

Evropa věděla, do čeho jde. Když to však nastalo, ukázalo se, že to je ještě horší, než si všichni představovali. Americký prezident Donald Trump de facto zahájil tažení proti ní na několika frontách, a to víceméně bezdůvodně. Jeho krátké panování obrací vzhůru nohama jistoty a zásady, na kterých stál dosavadní západní svět i světový řád. Stává se bezprecedentním testem evropské odolnosti, zdravého rozumu, asertivity, ale zejména jednoty. Pro relativně křehkou konstrukci, jakou je Evropská unie, založenou na kompromisech a neustálém vyvažování národních zájmů, je to životně důležitá zkouška.

Začneme celní válkou. Trump vychází z toho, že Spojené státy mají značný deficit ve vzájemném obchodu se zbožím, a považuje ho za nespravedlivý. Jaksi nechápe, že nevyvážená obchodní bilance je normální jev a schodek ještě neznamená nepřátelský akt. Bezostyšně tvrdí, že Evropská unie byla zřízena s jediným cílem, a to škodit Americe. Vyhlašuje, že s Evropou nemá cenu o ničem jednat, protože toho nejsou schopni. Jsou prý horší než Čína. Nejenže nehorázně lže, ale ničí a podkopává po desetiletí budované ekonomické vztahy založené na důvěře a porozumění.

Bůh ví, co ho na starém kontinentu, odevždy napojeném pupeční šňůrou na USA, tolik irituje. Nemá rád, když Evropská komise argumentuje hodnotou vzájemného obchodu se službami, kde naopak Spojené státy dosahují značného přebytku, takže nakonec je celková bilance za-

hrnující zboží i služby víceméně vyrovnaná. Nesnáší evropské interní předpisy, například daň z přidané hodnoty, veterinární a fytosanitární normy nebo nová pravidla regulující počínání digitálních platform. Tedy vesměs amerických big tech gigantů jako Meta, Apple či Google, kteří v Evropě vydělávají miliardy a na daních odvádějí minimum.

Evropská komise zatím reaguje na všechny invektivy z Washingtonu s ledovým klidem. Když se Trump předvádí v Růžové zahradě Bílého domu se seznamem „recipročních“ cel, na kterých není recipročního vůbec nic, suše oznamuje možná odvetná opatření. A když prezident posléze vyrukuje s hrozbou dokonce padesátiprocentních plošných cel, jejichž zavedení by znamenalo konec obchodu mezi EU a USA, nabídne mu ústupovou cestu v podobě odkladu tohoto opatření a možnosti dalšího jednání.

Prezidentova chiméra

Tato hádka v Oválné pracovně se zapsala do dějin. Zleva Volodymyr Zelenskyy, Donald Trump a J. D. Vance.

Foto: Wikimedia Commons/The White House

Nedělejme si však iluze, že se Komisi povede vyjednat něco světoborného, například dohodu o nulovém tarifu na obou stranách, což by byl zajisté ideální stav. Trump je hluboce přesvědčen o tom, že Evropa Spojené státy vysává a on tomu musí učinit přítrž. Hodlá přilákat evropské podniky, aby přenesly výrobu do USA, a vydělat na clech miliardy, které mu umožní snížit daně. Nic z toho se nestane, ale Trump to chce a bude se o to snažit. Ledaže by ho trochu zbrzdil verdikt amerického federálního soudu z konce května, podle něhož nemá on sám vlastně žádnou pravomoc vyhlašovat cla proti zbytku světa; ta pří-

sluší Kongresu. Tento verdikt ovšem platil jen pár hodin, když ho zrušil odvolací soud.

Jménem členských států EU vyjednává Evropská komise. Už to se Trumpovi nelíbí. S její předsedkyní Ursulou von der Leyen mluvil poprvé po telefonu 25. května, jinak ji ignoruje, stejně jako další instituce EU. Není tajemstvím, že by se rád dohodl s jednotlivými členskými státy, ba poštival jeden proti druhému. Zatím se to nedaří, i když italská premiérka Giorgia Meloni, její maďarský protějšek Viktor Orbán či překvapivě finský prezident Alexander Stubb mají do Bílého domu otevřenější dveře než třeba nový německý kancléř Friedrich Merz nebo polský premiér Donald Tusk.

Vlády sedmadvacítky zatím navzdory tlakům drží basu. Opakovaně včetně té české vyjadřují podporu vyjednávacímu úsilí Evropské komise, které řídí zkušený slovenský komisař Maroš Šefčovič. Uvidíme, jak se budou tvářit, pokud Komise nedokáže přimět Trumpa k rozumu a nevyjedná nic smysluplného. Už dnes je totiž více než pravděpodobné, že výsledek bude horší než výchozí situace, kdy si obě strany zatěžovaly vzájemný obchod nízkými cly, maximálně do deseti procent.

Co je tedy na stole? Trump napřed vyhlásil pětadvacetiprocentní cla na dovoz evropských automobilů, oceli, hliníku a výrobků z nich. Tato cla stále platí. Platí také plošná desetiprocentní cla v podstatě na všechno, která zavedl posléze. Stávající situace je už tudíž podstatně horší než před jeho nástupem do Bílého domu. Posléze vyrukoval (v oné Růžové zahradě) s „recipročními“ cly ve výši 20 procent. Jejich zavedení pár dní poté odložil o 90 dní. Jenže uprostřed této lhůty se najednou probral a začal hrozit 50 procenty od 1. června, aby pak blahosklonně ustoupil šéfce Komise a vrátil se do původního časového rámce.

Tyto Trumpovy hrátky výrazně poškozují vzájemný obchod, který je obrovský. Podniky na obou stranách postrádají jistotu, co bude dál. Sám prezident si zřejmě uvědomuje, že jeho chiméra nebude fungovat, ale nehodlá se jí jen tak snadno docela vzdát. Výsledkem tedy bude zřejmě nějaká plichta, která nepomůže ani americké, ani evropské ekonomice.

Na evropské straně může tato epizoda přispět k rychlejší a hlubší diverzifikaci zahraničního obchodu. V kombinaci s rostoucími obavami ze závislosti na Číně se Evropa snaží uzavírat obchodní dohody s dalšími a dalšími zeměmi světa, přičemž výrazně slevuje ze svých dřívějších poněkud dogmatických politických či dekarbonizačních požadavků. Komise rozjela jednání do všech stran. Výrazně se na nich podílí český komisař Jozef Síkela. EU jako otevřená a proexportní společná ekonomika potřebuje nové trhy místo USA a nové zdroje místo Číny. Trumpovou zásluhou si to bolestněji uvědomila a koná.

Zatím bez nobelovky

Trumpovi ostatně vděčí také za to, že se většina vlád sedmadvacítky rozhoupala k navyšování vojenských rozpo-

čtů svých zemí. Před pár měsíci by si nikdo nedovedl představit, že se bude v květnu 2025 mluvit o výdajích na obranu ve výši pěti procent HDP jako o skoro hotové věci. Jistě, tři a půl procenta mají jít do armád a zbytek do vojensky potřebných infrastruktur, má to být rozloženo v čase, ale i tak. Pět procent! Trump toto číslo přitom nijak promyšleně nenavrhoval, jen ho tak plácnul, zdálo se. Dalo by se říct, že tolik stojí touha a snaha evropských spojenců vyjít mu vstříc, potěšit ho a udržet v jeho osobě Spojené státy na své straně. A předem neodsoudit k neúspěchu důležitý summit NATO plánovaný na konec června.

Přitom to, co staronový nájemník Bílého domu předvádí v zahraniční politice, překračuje nejbujnější představy. Do dějin 21. století se už zapsala jeho „konverzace“ s ukrajinským prezidentem Volodymyrem Zelenským v Oválné pracovně Bílého domu, kdy svého hosta spolu s viceprezidentem J. D. Vancem soustavně uráželi a šikanovali. Od té doby má zbytek světa jasno: Trump stojí na straně ruského prezidenta Vladimira Putina, protože sdílí jeho představu o tom, že by si svět měli rozdělit do sfér vlivu nejsilnějších hráčů – a ti slabší, jako Ukrajina, by se měli podvolit.

Evropa se ocitla v kleštích mezi ruskou agresivitou a americkou zradou. Postupně se ukázalo, že Amerika nemíní Ukrajinu vojensky podporovat tak, aby si vytvořila dobré podmínky pro mírové jednání s Ruskem. Trumpova zprostředkovatelská snaha vyzněla naprázdno; v Kremlu se vysmáli jeho nabubřelým slibům, jak rychle zařídí mír. Prezident tak hodil zpátečku – z rozpoutání války obvinil Ukrajinu, tedy oběť, a prohlásil, že si myje ruce. Buď rychlý a úspěšný výsledek, pokud možno hodný Nobelovy ceny za mír, nebo nic.

Evropané rychle pochopili novou realitu. Pokusili se semknout a zmobilizovat, zatím ovšem jen verbálně. Když jim to svými vety v Radě EU kazil Viktor Orbán, neváhali ustavit mimo Unii „koalici ochotných“ spolu s Velkou Británií. Čtyřka lídrů ve složení francouzský prezident Emmanuel Macron, německý kancléř Friedrich Merz, polský premiér Donald Tusk a britský premiér Keir Starmer se vydala symbolicky do Kyjeva, aby se Zelenským stvrdili protiruskou frontu. Zároveň však všichni – někteří víc, někteří méně – pošilhávali po Spojených státech, zda se tak či onak připojí nebo zaujmou postoj, o který se Evropa, jako vždy, bude moct opřít. Zatím se nedočkali.

Situace na bojišti se přitom vyvíjí nepříznivě. Ukrajinská obrana podle všeho mele z posledního. Západní pomoc přichází zásadně pozdě. Trumpovo velkohubé zprostředkování vyšumělo do ztracena. Všichni vědí, že silné vyjednávací pozice by Ukrajina nabyla jedině úspěchy na bojišti, tedy masovou podporou ze Západu. Ta americká je přitom nejistá a ta evropská nijak výrazně neroste.

Jsme přitom svědky významných posunů. Evropská komise schválila balík 150 miliard eur na podporu společných zbrojních projektů, do něhož se mohou zapojit i Ukrajinci. Německo s novým kancléřem v čele pozastavilo platnost vlastní dluhové brzdy a začalo sypat vypůjčené peníze do zbrojení a podpory Ukrajiny. Vznikají nové

finanční nástroje a obranné iniciativy. Jenže toto všechno se děje se zpožděním a na rozkývaném institucionálním podkladu.

Zmíněný summit NATO by mohl trochu projasnit budoucí vývoj, pokud jde o Spojené státy. Tedy tak nějak odpovědět na otázku, zda postačí „budování evropského pilíře v rámci NATO“, což je mantra většiny zemí včetně Česka a oficiální americké přání. Nebo zda bude třeba vytvořit nějaké velitelské opory mimo alianci – v rámci EU, vně EU – aby budoucí evropská vojenská kapacita mohla být účinně a kolektivně použita proti společnému nepříteli, pokud by se Američany ovládané velitelské struktury NATO nezapojily. Tak smýšlí tradičně Francie, operující pojmem evropské strategické autonomie.

Nad tím vším se vznáší otázka, jakou jsme si donedávna nemuseli klást. Tedy zda bude za všech okolností uplatněn článek pět Severoatlantické smlouvy v případě napadení jednoho, byť sebemenšího člena Aliance. Analytici a komentátoři se přou o to, jak se k takové eventualitě

Trump postaví, i kdyby mu všechny členské země vyšly vstříc a schválily zbrojní výdaje ve výši pěti procent. Většina dospívá k závěru, že pokud by Putin vtrhl třeba do příhraničí Estonska pod záminkou ochrany tam žijících Rusů, Trump by se hodně rozmýšlel, zda půjde Estoncům na pomoc.

Trumpův nástup na globální scénu tak otřásá Evropskou unií více než jinými částmi světa, protože zpochybňuje, ba likviduje dlouholetou spojeneckou vazbu, považovanou za trvalou a stabilní. Činí svět více nepředvídatelným a nahrává agresivním autoritářům, jako je Putin. Na druhé straně slouží jako podnět k potřebné evropské emancipaci, politické, bezpečnostní, vojenské i ekonomické. Můžete říct, že to je z nouze ctnost. Ale pokud z této zkoušky vyjde Evropská unie jednotná, stane se pro ni posilou a možná i vzpruhou pro obhájení jejího, tedy našeho místa ve světě 21. století.

Karel Barták

Rakousko čeká utahování opasků

Zadlužení alpského státu překročilo únosnou míru, a proto vláda sáhla k rozpočtovým škrtům. Co všechno si budou muset Rakušané odříkat?

Aktuální vyhlídky nabádají ke střidmosti. Ekonomičtí experti varují před pokračováním ekonomické recese. Rakouské hospodářství není v nejlepší kondici. Krachy nebo vážné existenční potíže menších či větších firem spojené s propouštěním zaměstnanců patří takřka na denní pořádek. Ekonomické potíže Německa, kam směřuje většina rakouského exportu, mají negativní důsledky. V kombinaci s vysokými výdaji na zdravotnictví, mzdy, vzdělání i nadměrnou byrokracií astronomicky roste schodek veřejných financí.

Pokud vláda neučiní konec převaze výdajů nad příjmy, hrozí Rakousku vážný problém. Míra zadlužování v porovnání s hrubým domácím produktem výrazně porušuje takzvaná Maastrichtská kritéria, kterými usiluje Evropská unie o dodržování rozpočtové odpovědnosti členských států. Rakouský státní rozpočet se tedy v nejbližších letech nevyhne zvýšené pozornosti Bruselu.

Přitom ještě do nedávna patřila země mezi nejodpovědnější členy Evropské unie. V roce 2018 hospodařila tehdejší vláda pod vedením lidoveckého kancléře Sebastiana Kurze s nulovým deficitem. Zlom nastal s příchodem koronavirové pandemie. Kurz za součinnosti tehdejšího koaličního partnera, jímž byli Zelení, zastával názor, že negativní dopad covidové krize je nutné překonat bez ohledu na náklady.

V uvedené strategii pokračoval i Kurzův nástupce v pozici spolkového kancléře i šéfa lidové strany Karl Nehammer, zvláště když pod tlakem Zelených intenzivněji prosazoval přechod Rakouska ke klimatické neutralitě. Součas-

ná vláda, jež je poprvé v rakouských dějinách složená z lidovců (ÖVP), socialistů a liberálů (NEOS), přijala první velký balíček úsporných opatření s cílem ušetřit za dva roky ze státního rozpočtu až patnáct miliard eur, tedy asi 373 miliard korun.

Jedna z výrazných zamýšlených úspor spočívá v redukcí výdajů na ochranu proti globálnímu oteplování. Již došlo například ke zrušení klimatického bonusu. Jednalo se o příspěvek určený všem občanům Rakouska ve výši až 200 eur měsíčně, kterým vláda kompenzovala vyšší zdanění emisí skleníkových plynů v rámci ekologicko-sociální reformy. Dojde také ke zdražení klimatického lístku umožňujícího jezdit výhodněji městskou hromadnou dopravou po celém Rakousku.

V rozporu s předvolebními sliby lidovců a liberálů dojde ke zvýšení daňové zátěže obyvatelstva a nárůstu poplatků souvisejících s činností veřejné správy. Třeba vydání občanského průkazu bude od července téměř o polovinu dražší než dosud. Úspory se očekávají také od jednotlivých ministerstev. Kupříkladu resort sociálních věcí od roku 2026 zmrazí podporu rodin a sníží příspěvky uprchlíkům z Ukrajiny. Opozice i někteří odborníci kritizují přijatá úsporná opatření jako nesystémová, krátkozraká a postihující nejvíce osoby s nízkými příjmy.

Ještě před schválením prvního úsporného balíčku se konaly předčasné vídeňské komunální volby. Představovaly první pomyslný barometr, jak vnímají obyvatelé opatření současné vlády. Výsadní postavení ve Vídni uhájil dosavadní primátor Michael Ludwig. Jelikož se jedná

Své výsadní postavení ve Vídni uhájil v dubnových volbách dosavadní primátor Michael Ludwig. Foto: Miroslav Šepták

o jednu z hlavních vnitrostranických opor současného vicekancléře Andrease Bablera, přinese to sociálním demokratům potřebný klid pro další působení ve vládě.

Opačné pocity z Vídně

Naproti tomu zcela opačné pocity zavládly u lidovců. ÖVP ztratila v metropoli více než deset procentních bodů a přiblížila se k historicky nejhoršímu výsledku z roku 2015. Její současný lodivod a spolkový kancléř Christian Stocker není plamenným řečníkem ani charismatickou osobností. Namísto toho nabízí veřejnosti věcnost a rozvahu. Věřící, že tímto získá důvěru zahraničních partnerů i domácích voličů.

Rakouská vláda má nyní dva roky čas na to, aby ukázala, zda po slovech budou následovat činy. Nemusí se při-

tom ohlížet na žádné významnější volební klány, a může tak realizovat potřebné reformy v oblasti penzijního systému, daní nebo vztahu mezi státem a spolkovými zeměmi.

Limitujícím faktorem možných reformních záměrů je značná programová různorodost stávající koalice. Zvláště nejslabší člen koalice, liberální strana NEOS, svým voličům dlouhodobě slibuje zásadní změny ve vzdělání, penzích nebo ve vztahu k rakouské neutralitě. Časem mohou liberálové projevovat nevoli nad nedostatkem odvahy u zbývajících koaličních partnerů.

Bude zajímavé sledovat, jaké další kroky rakouská vláda provede v oblasti azylové a migrační politiky, ve vztahu k Rusku a zda bude naslouchat návrhům spolkových zemí. Je nutné počítat se vzájemnými rozmíškami mezi koaličními partnery. Rozpad trojkoalice a předčasné parlamentní volby jako nedávno v sousedním Německu se však zatím nerýsují.

Miroslav Šepták

„K životu před válkou není návratu.“ Jak útok na Ukrajinu změnil polskou společnost

Asertivita na mezinárodní scéně i široká podpora vysokých výdajů na obranu – i tak se ruská celoplošná válka proti Ukrajině už více než tři roky výrazně promítá do polské politiky. Postoj k ruské hrozbě a bezpečnostní výzvy oslabují letitou polarizaci. Mění se také společnost, která se aktivizovala při pomoci válečným uprchlíkům z Ukrajiny a postupně akceptuje, že Polsko přestalo být monoetnickou zemí.

S těmi intenzivními pocity jsem nebyla sama. Jejich přetlak se projevil v pomoci, kterou Poláci masově poskytli ukrajinským uprchlíkům. Podle údajů Hlavního statistického úřadu (GUS) tehdy nějakou formu podpory – peníze,

odvoz nebo ubytování – poskytlo 70,2 procenta společnosti. Výzkumníci ze sociologického institutu Collegium Civitas později zjistili, že za tím stály velmi rozmanité motivace. Pomáhali jsme, protože je to nutnost, protože

ostatní také pomáhali, protože jsme se chtěli cítit lépe, protože jsme tím chtěli něco získat, a konečně proto, že jsme chápali, že Ukrajinci bojují za nás a pokud prohrají, budeme další na řadě.

Od té doby se mnoho změnilo. Na *newsy* z Ukrajiny se přestalo klikat, čím dál častěji se mluví o únavě z války a ukrajinským uprchlíkům se vyčítá všechno možné. Celoplošná agrese Ruska vůči Ukrajině a s ní spojené emoce však v Polácích zanechaly trvalé stopy.

Za prvé je to aktivizace společnosti, jakou jsme dávno nezažili. Někteří si takto pamatují demokratické volby 4. června 1989, dříve představovaly podobnou příležitost nepočtené historické události jako vítězství v polsko-sovětské válce (1919–1921) nebo velkopolské povstání (1918). Větry dějin však málokdy vanou z nám příznivého směru, a ještě vzácněji se nám podaří vůči nim správně nastavit plachty. Celospolečenskou aktivizaci si zpravidla spojujeme s utrpením. Vyvolávají ji prohrané války či povstání a v poslední – mírové – době události, jako byla katastrofa prezidentského letadla ve Smolensku nebo smrt papeže Jana Pavla II.

Tentokrát jsme zareagovali aktivně a energicky. Možná nás inspirovala také ukrajinská vůle bojovat, kterou doprovázela atraktivní válečná propaganda – žena sestřelující drony sklenicemi nakládaných rajčat, rolník táhnoucí tank za traktorem, bábuška rozdávající ruským vojákům slunečnicová semínka, aby na jejich mrtvolách vyrostlo něco užitečného. Síla ukrajinské občanské společnosti umožnila a nadále umožňuje obyvatelům země čelit dal-

ším měsícům války. Vychází „zdola“ a je všude tam, kde stát nefunguje dobře – shání vojákům vybavení, bojuje s ruskými dezinformacemi, odklízí válečné sutiny. Na počátku války Poláci zažili něco podobného, byť v mnohem menším měřítku.

To proměnilo neurotickou polskou identitu. Být Polákem už neznamená jenom trpět – nejraději za miliony jiných – ale také pomáhat, jednat společně, hostit. Tento konstruktivní *vibe* se vrátil v září 2024, kdy jihozápadní Polsko zasáhly povodně. Z publicistických komentářů zleva doprava bylo cítit hrdost: je to další krize, s níž jsme si společně poradili. V době, kterou současný historik John Adam Tooze označuje jako polykrizi, je to potěšující konstatování.

Polsko bude další na řadě

Pocit vnitřní síly se projevil nárůstem asertivity ve vnímání mezinárodních vztahů. Před rokem 2022 bylo Polsko v této otázce rozdělené způsobem charakteristickým pro periferní státy – liberálové (globalisté) nekriticky přijímali úhel pohledu hegemonu čili Západu, zatímco konzervativní pravice (lokalisté) viděla v Evropě nepřítele a pracovala proti ní. Obě strany nicméně zároveň – na rozdíl od západních partnerů – vnímaly nebezpečí plynoucí ze strany Ruska. Po invazi na Ukrajinu měly chuť Západu vpálit: „My jsme vám to říkali!“

Takový pocit se samozřejmě vyskytl nejen v Polsku, ale i v dalších státech regionu, například těch pobaltských, a především na Ukrajině. Slavná slova prezidenta Volodymyra Zelenského o tom, že „nepotřebuje odvoz, ale municí“, vstoupila do dějin diplomacie. A ačkoli dnes bývá

ukrajinský prezident v krucích evropských elit označován za příliš náročného, západní mainstream uznal, že v bezpečnostních otázkách měla východní Evropa pravdu. Tehdejší německý kancléř Olaf Scholz v srpnu 2022 prohlásil, že „centrum Evropy se přesouvá na východ“, a po něm to zopakovalo mnoho politiků i komentátorů. Máme proto dojem, že se nacházíme v centru globálního dění.

Za druhé si Poláci v roce 2022 uvědomili, že mír není navždy a válka je možná. Ta na Ukrajině už vlastně probíhala od roku 2014, kvůli svému lokálnímu charakteru nicméně nevzbuzovala všeobecný zájem. Celoplošná invaze však ukázala, že Kreml je připraven překračovat

Ukrajínští uprchlíci protestují v březnu 2022 v polském Krakově proti ruské agresi. Foto: Wikimedia Commons/Silar

další červené linie, a není tedy možné zcela vyloučit, že Rusko zaútočí na některý ze států NATO. Po roce 2022 ostatně přibýly hybridní útoky na východním okraji Aliance včetně Polska. Rušení signálu GPS v oblasti Baltu, tajemné požáry budov a vozidel či kyberútoky na kritickou infrastrukturu (v poslední době například čističky odpadních vod a vodovodní sítí) se staly stálou součástí repertoáru polských zpravodajských portálů.

Atmosféru zahušťují kremelští propagandisté („Zničíme polská města raketami“, „Polsko bude další na řadě“, vyhrožuje například Vladimir Solovjov) a v poslední době také Donald Trump, jehož ústup z Evropy vzbuzuje v Polsku vojensky závislém na USA děs a hrůzu.

Pocit ohrožení v Polácích aktivoval kulturní kódy z doby, která formovala naši představu o válce – tedy z druhé světové války. Tyto kódy ovlivňují to, jak současné události chápeme. Vzpomínka na pakt Ribbentrop–Molotov způsobila, že i největší germanofilové začali na Německo pohlízet s větší ostražitostí. Vzpomínka na chování sovětských vojáků nás ochránila před dezinformacemi o ruských válečných zločinech. Vzpomínka na zradu spojenců posílila přesvědčení, že bychom se měli vyzbrojit.

V Polsku zavládl silný konsensus ohledně toho, že je třeba navýšit výdaje na zbrojení – ačkoli se už teď blíží pěti procentům HDP a jsou v tomto ohledu nejvyšší v NATO. Podle různých výzkumů podporuje další investice do armády 70 až 80 procent Poláků. Horuje pro ně jak krajně pravicová, s ruskými narativy flirtující Konfederace, tak strana Spolu (Razem), jíž jsou blízké ideje pacifismu a současného levicového populismu ve stylu španělských Podemos nebo řecké Syriza. Odlišná stanoviska jsou politiky na okraji – byť to se může ještě změnit.

Pocit ohrožení zároveň, přinejmenším v bezpečnostních otázkách, poněkud oslabil politickou polarizaci. Liberální strany včetně vládnoucí Občanské platformy začaly o armádě či migraci hovořit jazykem pravice. Liberální premiér Donald Tusk a konzervativní prezident Andrzej Duda si vyměňují zdvořilosti. „Vláda a prezident musí jednat společně,“ prohlásili při několika příležitostech, což se v Polsku nestalo od doby snahy o vstup do EU. Nebrání jim to ovšem v tom, aby jindy navzájem obviňovali svoje strany z napomáhání ruským zájmům.

Polsko bez ukrajinskosti neexistuje

Konečně za třetí, příliv válečných uprchlíků z Ukrajiny pomohl polské společnosti pochopit, že přestala být monoetnická. Je to proces zahájený před více než deseti lety, kdy do Polska začali ve velkém migrovat obyvatelé zemí bývalého Sovětského svazu (se značným podílem Ukrajinců). O několik let později bylo na ulicích polských měst možné čím dál častěji potkat také hosty z jiných koutů světa – například z Indie, Filipín nebo Kolumbie. Podle různých odhadů žije v Polsku dnes kolem dvou a půl milionu cizinců a ti přihlášení ke zdravotnímu a sociálnímu pojištění tvoří 6,7 procenta všech pracujících v Polsku.

Širší společenskou diskusi o tomto tématu však dlouho komplikovala dvoukolejnost migrační politiky pravicově-konzervativní vlády strany Právo a spravedlnost (2015 až 2023). Její představitelé na jedné straně štváli proti migrantům přicházejícím do EU a prezentovali se jako síla, která Polsko před multikulturalitou ochrání, na straně druhé ale potichu liberalizovali migrační zákony a stahovali do země pracovní sílu z celého světa. Ta však pro mnoho Poláků zůstávala neviditelná.

Změnil to teprve příliv válečných uprchlíků z Ukrajiny – navzdory tomu, že už předtím byla diaspora z této země v Polsku největší (a její část i před rokem 2022 přišla právě kvůli válce). Polská solidarita „verze 2022“ totiž přinesla četné bezprostřední kontakty mezi Poláky a Ukrajinci. Začali jsme se setkávat v práci, ve školách, dokonce u sebe doma. Na ukrajinštinu narážíme v televizních reklamách, na úřadech a infolinkách. A ve veřejné debatě se začalo ozývat více hlasů migrantů – ukrajinských novinářek, expertek, umělkyní.

Současné Polsko už neexistuje bez ukrajinskosti – a to navzdory tomu, že z mimořádných sympatií Poláků k Ukrajincům z počátku války už mnoho nezůstalo. Nahradily je únava a obavy podněcované ruskými dezinformacemi i domácími politiky (z konkurence ve frontě u lékaře, na trhu práce, na Tinderu). Jak ukazuje výzkum Varšavské univerzity, Poláci uprchlíkům vytýkají přílišné nároky, nevděk a sovětskou mentalitu. Přesto však většina Poláků stále podporuje jejich přijímání.

Tuto obtížnou akceptaci nové polské multikulturality však ještě nedoprovází hlubší reflexe role, již Polsko sehrálo v dějinách ukrajinského boje za nezávislost. Přesněji řečeno, aktivně proti ní bojovalo, a to jak v době záborů (1772–1918) především v Rakousku-Uhersku, tak v meziválečném období. Do polské historické paměti se to otisklo slabě, protože ji opanoval volyňský masakr – etnická čistka spáchaná pod vlivem ukrajinských nacionalistů na Polácích v době druhé světové války. Tato rána, stejně jako nenaplněná očekávání ohledně omluvy ze strany Ukrajiny, mnoha Polákům dodnes brání vybudovat si k sousedům důvěru.

Když mluvíme s Ukrajinci, můžeme často slyšet, že „k životu před válkou není návratu“. Poláci během posledních tří let nezakusili ani zlomek toho, co prožívají jejich sousedé v každodennosti války, pod tuhle větu by se ale mohli podepsat. Další krátké období míru v našem regionu skončilo.

Kaja Puto

Z polštiny přeložila Anna Šašková Plasová.

Článek vznikl v rámci projektu Reflections of the War in Ukraine in Visegrad Countries. Projekt je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím visegrádských grantů z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním fondu je podporovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

Nemastný a neslaný. První rok prezidenta Petera Pellegriniho

Ani po roce ve funkci prezidenta Slovenské republiky nemá Peter Pellegrini žádné výrazné téma, s nímž bychom si jej mohli spojit. Ve skutečnosti nejde o žádné překvapení, neměl ho ani předtím. Nyní se přitom nabízí hned několik důležitých témat, z nichž by si mohl alespoň jedno osvojit. To by ale musel mít jiné osobnostní a hodnotové předpoklady.

Už po prvním měsíci Petera Pellegriniho v prezidentském úřadě politolog Radoslav Štefančík konstatoval, že se od ničeho výrazně nedistancoval a k žádným důležitějším hodnotám se nepřihlásil. Respektovaný politolog též vyjádřil zklamání z toho, že si Pellegrini vybral do svého týmu poradců i spisovatele Jozefa Banáše: „Více než třicet let po listopadu 1989 by se prezident nemusel obklopotvat lidmi, u kterých je podezření, že před listopadem 1989 spolupracovali se Státní bezpečností.“

Krátce po inauguraci Pellegrini dodržel nepsanou tradici, když jeho první zahraniční cesta vedla do České republiky. Při jednání se svým protějškem Petrem Pavlem mluvili o možném prohloubení vzájemných relací obou zemí a spolupráci v některých oblastech. Slovenský prezident po schůzce prohlásil, že je pro něho ctí na zmíněnou tradici navázat a že vztahy mezi Českem a Slovenskem „jsou na té nejvyšší úrovni“.

Jeho slova sice zněla pěkně, ve skutečnosti se však vztahy mezi oběma státy kvůli proruské politice slovenského premiéra Roberta Fica zhoršily natolik, že česká vláda přerušila společné mezivládní konzultace.

Jako předseda strany Hlas byl Pellegrini v loňských prezidentských volbách kandidátem celé vládní koalice.

Robertu Ficovi to vyhovovalo ze dvou důvodů. Plánoval, že se tím jednak oslabí postavení Hlasu, což umožní Ficovu Směru přebírat jeho voliče, a zároveň bude v prezidentském úřadě člověk, který nebude premiéra při vládnutí nijak rušit. A i kdyby ano, Fico ho může v klidu ignorovat, jako to ostatně pak udělal ve chvíli, když chtěl prezident svolat kulatý stůl s cílem zmírnit napětí ve společnosti. Ficovy předpoklady a očekávání se po roce naplňují. Navíc Pellegrini se ani nesnaží před veřejností předstírat, že chce být prezidentem všech, nikoliv jen vládní koalice.

Pokrytecká slova

Například v reakci na nový zákon týkající se nevládních organizací prezident prohlásil, že v něm nevidí problém. Jde přitom o jedno z nejvíce kritizovaných legislativních opatření. Pellegrini argumentoval, že se transparentnost financování vyžaduje i od politických stran. Kdyby šlo jen o průhlednost financí, bylo by vše v pořádku. Na straně vládní moci však existuje evidentní snaha všemožně zasáh-

Prezidenti Peter Pellegrini (vlevo) a Petr Pavel s guvernérkou státu Iowa Kim Reynolds. Foto: Wikimedia Commons/ Ruhoet

nout proti občanské společnosti a co nejvíce ztížit situaci nevládních organizací. Kromě toho jsou Pellegriniho slova o transparentnosti pokrytecká, neboť sám v prezidentské kampani porušil zákon, za což musel zaplatit pokutu deset tisíc eur. Za porušení zákona se přitom ani neomluvil.

Na začátku letošního dubna podpořil Pellegrini premiéra Fica rovněž v případě pozvání ruského velvyslance na Slavín na oslavy vítězství nad fašismem. Velvyslanci jiných zemí právě kvůli přítomnosti ruského ambasadora na akci nepřišli, což premiér označil za „nepřístojné a neuctivé k obětem druhé světové války“. Prezident Pellegrini se Fica zastal a postoj diplomatů taktéž odsoudil.

Prezident nekritizoval ani následnou Ficovu cestu do Moskvy, kde premiér 9. května oslavoval 80. výročí ukončení druhé světové války po boku Vladimira Putina a ve společnosti diktátorů a autokratů z celého světa. Pellegrini dokonce alibisticky prohlásil, že je třeba počkat, jak tato cesta dopadne a že ji nevnímá jako Ficovu podporu Putina, ale jako uctění válečných obětí.

Přesto to mezi prezidentem a premiérem občas zaskřípe. V uplynulých měsících se Peter Pellegrini kriticky vyjádřil o několika zákonech, které schválila vládní koalice. Premiérovi Ficovi též vyčítal, že málo cestuje na Západ. Kriticky se rovněž vyslovil k situaci, kdy koalice nebyla dlouho schopná zvolit předsedu parlamentu a posílala si vzkazy přes média. „Občas si kladu otázku, zda tato koalice chce vydržet celé volební období, nebo se jeden z jejích partnerů skutečně chystá na předčasné volby,“ poznamenal prezident.

Ve dvou záležitostech se pak proti krokům vládní koalice výrazněji vymezil. Za prvé, nepodepsal doživotní rentu pro generálního prokurátora a do parlamentu ji vrátil s připomínkami. Koaliční poslanci totiž schválili, že na ni má šéf prokuratury mít nárok i v případě, že nedokončí celé funkční období. „Mám vážný problém s tím, abychom generálnímu prokurátorovi přiznali rentu jen na základě výmyslu nějakého poslance, že to má být po čtyřech letech a ani ne po odsloužení celého funkčního období,“ zdůvodnil své odmítavé stanovisko prezident.

Funkční období současného generálního prokurátora Maroše Žilinky, který vícekrát využil sporný paragraf 363 a zrušil obvinění či obžaloby několika lidí z prostředí strany Směr, končí v prosinci 2027. To znamená, že jeho nástupce by vybírala až příští vláda. Kdyby však Žilinka předčasně odstoupil, Ficova vládní moc by se pojistila volbou svého generálního prokurátora i pro případ, že by po nejbližších parlamentních volbách Směr nesestavoval vládu. Právě doživotní renta se jeví být motivací pro Žilinku, aby s předstihem uvolnil své místo.

Nesoulad ohledně pandemie

Za druhé, prezident podrobil kritice takzvané covidové amnestie pro ty, kteří během koronavirové krize porušili přijatá protipandemická opatření. Pellegrini prohlásil, že jde o nebezpečný precedens. „Klíčová je disciplína obyvatel, toto je alfa a omega toho, jak dopadne Slovensko, zda Slováci a lidé, kteří tady žijí, budou dodržovat naše opat-

ření,“ řekl Pellegrini v roce 2020 ještě jako premiér. Právě jeho vláda zavedla podle doporučení odborníků přísná opatření včetně prvního lockdownu.

Plošnou amnestii nyní prezident Pellegrini považuje za výsměch těm, kteří během pandemie ztratili své blízké: „Nevím, jak se předkladatelé tohoto zákona budou moci podívat do očí pozůstalým po obětech covidu.“ A také jde podle něj o velmi špatný vzkaz veřejnosti: „Neumím si představit, že bychom vyslali do společnosti signál, že každý, kdo porušuje zákon, má být odškodněn jen proto, že se mu to zdálo správné.“

Pellegrini se vícekrát vymezil i vůči vládnímu zplnomocněnci pro prošetření doby covidu Peteru Kotlárovi, dlouholeté tváři dezinfoscény, který uvedené amnestie prosazoval a jenž šíří pseudovědecká tvrzení o pandemii.

Způsob řízení pandemické krize, jaký jsme viděli u tehdejšího premiéra Igora Matoviče si skutečně zaslouží přešetření, nikoliv ovšem popírání covidu a předkládání pseudovědeckých nesmyslů. Prezidentův názor, že některé věci je třeba prověřit, je namístě: například, když stát zavřel někoho do karantény, a ještě ho nutil za ni zaplatit. „Reflexe pandemických let nemá být zaměřená na šíření dezinformací a konspirací, které odvádějí tuto diskusi od důležitých témat,“ řekl prezident a zkritizoval zplnomocněnce Kotlára, jehož výroky nazval fantasmagoriemi.

Prezident Pellegrini se však tímto přístupem ohradil nejen vůči vládě a premiérovi Ficovi, ale i vůči své straně Hlas a jejímu současnému předsedovi, ministru vnitra Matúšovi Šutaji Eštokovi, jenž celoplošnou covidovou amnestií chválil a vládnutí Igora Matoviče za časů pandemie nazval nadvládou zla.

Naopak v souladu se zástupcem Hlasu ve vládě, ministrem zdravotnictví Kamilem Šaškem, se Pellegrini ocitl ve sporu mezi ním a Robertem Ficem ohledně pandemické dohody Světové zdravotnické organizace (WHO). Zatímco podle premiéra dohoda ohrožuje suverenitu jednotlivých zemí, podle šéfa resortu zdravotnictví, prezidenta i odborné veřejnosti to není pravda.

Tyto postoje Petera Pellegriniho však premiéra Fica nemusejí trápit. Koalice má dostatek hlasů, aby kdykoliv prezidentovo veto přehlasovala. Robertu Ficovi může občasná kritika od hlavy státu dokonce i vyhovovat, protože ji může využít k reakcím, jimiž oslabí vliv a postavení strany Hlas, s níž je prezident stále spjatý.

Mimochodem, Pellegrini se sice před prezidentskou inaugurací vzdal funkce předsedy Hlasu, své členství v něm ale jen přerušil. Spolustraníci pro něj vytvořili novou funkci zakládajícího předsedy. To znamená, že když o to požádá, musejí ho vyslechnout. Může se též zúčastnit různých zasedání „své“ strany, ovlivňovat její volební program, složení kandidátních listin nebo se vyjadřovat k tomu, s kým by měla, nebo neměla vytvořit koalici.

Když si to shrneme, je Peter Pellegrini prezidentem bez charismatu, bez tématu a čehokoliv, s čím bychom si ho dokázali hodnotově spojit. Zatím za sebou nezanechal žádnou výraznou stopu.

Marián Balázs

Kognitivní havárie na Slovensku, anebo pěstovaný pocit nezodpovědnosti?

Slovensko pod vedením premiéra Roberta Fica zažilo ve vztahu k válce na Ukrajině paradigmatický obrat. Od pověsti země, která v roce 2022 za vlády Eduarda Hegera jako jedna z prvních začala dodávat Ukrajině zbraně a vyjadřovala jí všestrannou podporu, se posunulo do pozice státu otevřeně hájícího Rusko coby agresora, rozbíjejícího konsensus uvnitř Evropské unie ohledně pomoci napadené Ukrajině a vysílajícího mnoho nepřátelských a stigmatizujících signálů směrem do Kyjeva.

Rovněž veřejné mínění na Slovensku doznalo za poslední tři roky v souvislosti se zahraniční politikou a geopolitickými výzvami mnoho změn. A jsou o to pozoruhodnější, že výzkumy mapující posuny v hodnotových orientacích a postojích k polarizujícím kulturně-civilizačním tématům nezaznamenaly prakticky žádný vývoj. Hodnotově se obyvatelé Slovenska tedy nikam neposouvají, byť některé projevy pragmatismu až utilitarismu se u nich prohloubily. Podobně se obnažily i četné kognitivní havárie, jež se u respondentů průzkumů veřejného mínění pravidelně objevují.

Březenový výzkum Future Slovakia Forum a agentury Focus nazvaný *Kam patří Slovensko?* přinesl z hlediska takzvaných prozápadních a proevropských sil na první pohled sympatické výsledky. Téměř dvě třetiny slovenských občanů (63,5 procenta) preferují, aby se země orientovala na Západ, respektive na Evropskou unii. Je jich třikrát více než těch, co by dali přednost orientaci na Východ (Rusko) – 19,2 procenta.

Ti, kteří mají tendenci vidět poloprázdnou sklenici jako poloplnou, musejí být spokojeni. Západní alternativa převyšuje v očích Slováků tu východní více než trojnásobně. Skeptici však namítnou, že mezi zeměmi EU je takto vysoká míra zahraničněpolitické preference Východu neobvyklá a ve skutečnosti poukazuje na významnou deviaci Slovenska od zbývajících států střední a východní Evropy. S výjimkou Bulharska, kde je podle opakovaných výzkumů Globsecu podobná, ale dokonce i tam je nižší.

Má se Slovensko orientovat spíše na Západ, nebo spíše na Východ?

Spíše na Západ (EU)	63,5 %
Spíše na Východ (Rusko)	19,2 %
Nevím	17,3 %
Celkem	100,0 %

Při snaze vidět dnešní svět a Slovensko v co možná nejoptimističtějším světle lze konstatovat, že citovaný výzkum naznačuje, že Robert Fico a jeho vláda jdou svými činy a celkovou logikou své zahraniční politiky proti většinovému názoru, vůli i potřebám občanů země. Navíc, s ohledem na skutečnost, že Slovensko je stále nejvíce venkovským státem střední Evropy s výrazným rurálně-

-urbánním štěpením v hodnotových orientacích, je až překvapující, že velikost bydliště v prozápadní orientaci hraje menší roli, než by se dalo předpokládat. Směřování na Západ většinově podporují nejen obyvatelé měst, ale i lidé žijící v nejmenších obcích do jednoho tisíce obyvatel (56,8 procenta pro, 20,5 procenta proti, zbytek neví). Nicméně část z těch, kteří se cítí být součástí Západu, není negativně naladěná proti vládě Roberta Fica. Její kroky v oblasti zahraniční politiky hodnotí kriticky 54,8 procenta respondentů. Což je méně než oněch 63,5 procenta obyvatel hlásících se k prozápadní orientaci.

Názor na zahraniční politiku současné slovenské vlády

Rozhodně pozitivní	9,6 %
Spíše pozitivní	23,0 %
Spíše negativní	28,2 %
Negativní	26,6 %
Nevím	12,7 %
Celkem	100,0 %

Problémy se skrývají v detailech. I když se obyvatelé Slovenska cítí být součástí Západu, zároveň očekávají, že za to nebudou muset příliš platit. To je pochopitelně iluze, večere zdarma neexistuje. Utilitarismus země, která si zvykla na ochranu od spojenců a zároveň je většinově přesvědčená, že bránit se vlastně nemá smysl, se projevuje poměrně výrazně. Přestože 70,6 procenta jeho obyvatel preferuje, aby Slovensko zůstalo členem EU a NATO, zároveň takřka polovina společnosti (49,8 procenta) chce vojenskou neutralitu. Proto na první pohled šokující vyjádření slovenského ministra obrany Roberta Kaliňáka ve Varšavě, že před Ruskem se není třeba bránit, neboť Rusové dříve nebo později nakonec vždy odejdou, má své krytí a odezvu mezi slovenskými občany.

Poměrně vysoké preferování neutrality vypadá vzhledem k podpoře členství v NATO nekonzistentně. Skeptici však často naznačují, že zase až tak nekonzistentní, jak by se mohlo zdát, to přece jen není. Jako by si někteří Slováci říkali: „Budeme neutrální v rámci NATO, hlavně ať nás nikdo nevidí a nikdo se na nás nehněvá. A hlavně, bylo by ideální, aby to platil někdo jiný.“ Zní to kruté a nespravedlivě? No, posuďte sami. Sedm z deseti Slováků podporuje

Má Slovensko zůstat v NATO?

Určite má zůstat	45,1 %
Spíše má zůstat	25,5 %
Spíše nemá zůstat	9,8 %
Určite nemá zůstat	8,6 %
Nevím	11,0 %
Celkem	100,0 %

členství v NATO, ale polovina z nich (49,6 procenta) nechce do obrany investovat více peněz. Výdaje na ni by se podle nich neměly zvyšovat nad úroveň dvou procent HDP. Pouze desetina populace by byla ochotná akceptovat jejich nárůst nad hranici tří procent HDP.

Má Slovensko zvyšovat výdaje na obranu?

Nezvyšovat (ponechat na současných 2 % HDP)	49,6 %
Mírně zvýšit (do 2,5 % HDP)	27,3 %
Výrazně zvýšit (3 % HDP a více)	10,0 %
Nevím	13,1 %
Celkem	100,0 %

Pokud přijde řeč na podporu Ukrajiny čelící ruské agresi, náhle se ukazuje, že solidarita s jinými není zrovna tím, čím se Slovensko může chlubit. Až 67,3 procenta Slováků sice podporuje humanitární pomoc napadené zemi, avšak jen 26,3 procenta pomoc vojenskou. Navíc, více než polovina obyvatel vybírá v průzkumech z možností, jak má skončit válka na Ukrajině, „mírovou dohodu“, která by Rusku ponechala část ukrajinského území. Což je fakticky kapitulace před agresorem. Akceptace teze, že obrana Ukrajiny znamená i obranu Slovenska, je pod Tatrami poměrně okrajovou záležitostí.

Má Slovensko vojensky pomáhat Ukrajině?

Určite má	14,3 %
Spíše má	12,0 %
Spíše nemá	22,8 %
Určite nemá	41,9 %
Nevím	9,0 %
Celkem	100,0 %

Na pozadí postojů ke konfliktu na Ukrajině je ale důležité poukázat na chybějící solidaritu obyvatel Slovenska i vůči dalším státům, pokud by byly ohroženy vojenskou agresi. Téměř 30 procent respondentů by v případě válečných konfliktů v sousedních zemích preferovalo do nich nezasahovat. Skoro polovina občanů by dala přednost humanitární pomoci a jen 12 procent by uvažovalo o pomoci vojenské. Ukazuje se, že představa o vlastní malosti a nedůvěra v sebe sama vede u Slováků k atrofii solidarity se sousedy. Je nejasné, jakým partnerem by Slovensko s takto nastaveným veřejným míněním v případě širšího konfliktu v Evropě vlastně bylo.

Co si z těchto dat vlastně můžeme vzít? Slovenská populace je deklarativně prozápadní a většinově chápe, že místo Slovenska je na Západě, respektive v tom, co z něj ještě zůstalo. Slovinci jsou zároveň utilitární a pragmatičtí, což jim nikdo nemůže vyčítat. Otázkou ovšem zůstává, zda snaha o potlačení solidarity s partnery a představa o tom, že je třeba být se všemi zadobře, hrát to na všechny

Jaký postoj má Slovensko zaujmout k vojenským konfliktům v sousedních zemích?

Zůstat neutrální a nezasahovat	29,5 %
Nabídnout humanitární pomoc, ale nezapojoovat se do vojenských operací	49,5 %
Podpořit vojenské řešení podle mezinárodního práva	12,0 %
Nevím	9,0 %
Celkem	100,0 %

Zdroj tabulek: Future Slovakia Forum

strany a příliš na sebe neupozorňovat, je v čase paradigmatických změn geopolitické situace pragmatickým a racionálním přístupem.

Rozvíjení pozice země jako součásti globálního Západu a ochota bránit hodnoty, s nimiž Slovensko před více než dvaceti lety vstupovalo do EU a NATO, se jeví navzdory různým nekonzistencím jako důležité pro většinu populace.

Zároveň se ale ukazuje, že kognitivní karamboly u obyvatel Slovenska ohrožují geopolitickou bezpečnost i demokratickou orientaci země. Ta je sice členem NATO a EU, ale polovina společnosti sní o neutralitě. Slovensko podporuje Ukrajinu humanitárně, ale nezdáhalo by se ji obětovat ve prospěch falešného míru. A zatímco hybridní válka viditelně ovlivňuje veřejné mínění, vláda Roberta Fica se odvrací od reality a upevňuje narativy, které Slovensko systematicky vzdalují od jeho evropských spojenců.

Dobrym příkladem jsou až šokující rozdíly v tom, jak Slováci vnímají geopolitické hrozby - 51,5 procenta z nich považuje Rusko za nebezpečí, ale vysokých 38,6 procenta ho takto nevnímá. A naopak, Spojené státy pokládá za hrozbu 38,7 procenta občanů, což odráží dlouhodobě pěstovaný protiamerický sentiment.

A tak ve chvíli, kdy evropští lídři tvoří strategii na posílení bezpečnosti kontinentu, Slovensko balancuje na hraně. Namísto toho, aby se stalo aktivním hráčem v takzvané koalici ochotných, stává se páriou EU. Slovenský veřejný diskurs stále intenzivněji ovládají narativy, které podřývají evropskou budoucnost země a vytvářejí iluzi, že může přežít jako vojensky neutrální.

Michal Vašečka

Článek vznikl v rámci projektu Reflections of the War in Ukraine in Visegrad Countries. Projekt je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím visegrádských grantů z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním fondu je podporovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

České firmy Rusko zatím odepsaly, zato bez Ukrajinců se neobejdou

Ruská vojenská agrese vůči Ukrajině představuje pro českou ekonomiku zátěž, s níž si ovšem umí poradit. Dopad na náš hrubý domácí produkt (HDP) je výrazně menší než v době covidu, kdy se tuzemská ekonomika propadla o více než pět procent. Každopádně ale platí, že pokud by Kreml v únoru 2022 nezahájil invazi na Ukrajinu, bylo by oživení českého hospodářství po covidových letech 2020 až 2021 větší a rychlejší. Místo toho přišel v roce 2022 skokový nárůst cen plynu a elektřiny. Vedle energetiky válka výrazně ovlivnila i situaci ve zbrojním průmyslu. V neposlední řadě proměnila také zdejší pracovní trh.

Pro energeticky náročný průmysl v Česku byly ceny plynu kolem 200 eur za megawatthodinu (MWh), které se během roku 2022 objevily, naprosto likvidační. Kdyby se udržely, prožili bychom nejen bolestivou inflaci, ale i skutečnou krizi. Nynějších 30 eur za megawatthodinu znamená s ohledem na konec dodávek ruského plynu snesitelnou cenovku.

Dá se cynicky říci, že uklidnění přišlo po šoku ze zničení plynovodu Nord Stream v září 2022. Po něm ruský plynárenský koncern Gazprom ztratil možnost ovlivňovat cenu plynu v Evropě. Ruský sen, že starý kontinent zmrzne, navíc zhatily dvě teplé zimy po sobě. Letos a příští rok přibude v Evropě další kapacita nových LNG terminálů. Spolu s přebytkem nabídky plynu ve světě se dá čekat, že jeho cena bude po roce 2026 dále klesat. Do tohoto předpokladu nezahrnujeme vliv ruského LNG, který se do Evropy dále dováží. A přes snahy části zemí EU se ho nejspíš úplně nepodaří vyřadit ze hry. Jeho loňský podíl na evropských dovozech zkapalněného plynu byl necelých 18 procent.

V oblasti energetiky dosáhla česká vláda pod vedením premiéra Petra Fialy významného milníku, když se jí povedlo zbavit zemi závislosti na ruské ropě. Před únorem 2022 přes polovinu dodávek této suroviny zajišťoval ruský koncern Rosněft. Šlo o ropu pro rafinerii v Litvínově, která je napojená na ropovod Družba. Naopak druhá rafinerie v Kralupech nad Vltavou je už od 90. let propojená s ropovodem TAL vedoucím z italského Terstu.

Česko, které je přes státní podnik MERO od roku 2012 pětiprocentním akcionářem konsorcia TAL, iniciovalo rozšíření kapacity ropovodu z Terstu o čtyři miliony tun, což stoprocentně pokryje potřeby tuzemských rafinérií v Litvínově a Kralupech (v roce 2023 šlo o 7,4 milionu tun). Rozhodnutí české vlády se shoduje se strategií jejich majitele, jímž je od roku 2005 polská petrochemická skupina Orlen. Ta ruskou ropu neodebírání ani pro své rafinerie v Polsku a Litvě. Původně Orlen počítal, že ji bude u nás zpracovávat až do června 2025. Kvůli dopadu amerických sankcí ale došlo k přerušení dodávek už začátkem letošního března.

Přístup Česka i polského Orlenu je odlišný oproti dvěma jiným středoevropským zemím. Rafinerie Slovnaft v Brati-

slavě vlastněná maďarským koncernem MOL hodlá v odběru ropy od ruského koncernu Lukoil dále pokračovat. Podobně jako samotný MOL. Je to jednak kvůli rozdílnému pohledu slovenské vlády Roberta Fica i maďarského premiéra Viktora Orbána na Rusko a válku na Ukrajině od zbytku EU. Hlavní důvod ale spočívá v tom, že ruská ropa je oproti té z tankerů levnější. Umožňuje to jednodušší logistika spojená s jedinou „trubkou“ a také sleva, kterou Rusko za ropu nabízelo. V roce 2022 činila osm až deset dolarů za barel (159 litrů). Momentálně cena barelu ropy vlivem ekonomického ochlazení a ochoty kartelu OPEC konečně více těžít klesá. Začátkem května spadla na 60 dolarů a dostala se nejnižší od roku 2021.

Místo aut zbraně?

Pokud v Česku válka na Ukrajině nějaký obor „nakopla“, jsou to logicky zbrojaři. Do centra pozornosti se dostali výrobci munice Czechoslovak Group (CSG) a STV GROUP, producent palných zbraní Colt CZ nebo dodavatel proudových motorů do sebevražedných dronů PBS GROUP. V Česku navíc našli útočiště i někteří ukrajinští výrobci bezpilotních prostředků.

Jen v roce 2023 vygeneroval obranný průmysl podle studie společnosti EY tržby ve výši tří miliard eur, tedy 75 miliard korun. To představuje zhruba jedno procento českého HDP. Pro srovnání: podíl automobilek dlouhodobě odpovídá zhruba devíti procentům. Jenže zatímco automobilový sektor napojený na Německo má obavy z budoucnosti, u zbrojařů je to naopak. Dokládají to i jejich oznámené hospodářské výsledky za rok 2024. Obranný průmysl by tak v industriálním Česku mohl nahradit momentální výpadek německých automobilek, do nichž české firmy dodávají.

Vraťme se ale ke zbrojařům. U zmíněné skupiny CSG nejmladšího českého miliardáře Michala Strnada se období války na Ukrajině spojilo s mohutnou expanzí v Evropě i ve Spojených státech. V roce 2022 získala CSG italského výrobce malorážové munice Fiocchi Munizioni a loni dokončila akvizici amerického producenta střeliva Kinetic. Vedle toho má závody produkující velkorážovou munici na Slovensku a ve Španělsku. Zároveň si Strnadův

koncern buduje celý řetězec výroby munice včetně vlastní trhaviny TNT a prachových náplní. Už v roce 2027 tak CSG Group bude při produkci střeliva plně soběstačná, možná ještě rychleji než německý Rheinmetall, který jde podobnou cestou.

Díky zvýšené poptávce po munici nejen na Ukrajině se loňské tržby CSG dostaly na více než čtyři miliardy eur a skupina ztrojnásobila čistý zisk na 526 milionů eur (13 miliard korun). Dostala se i do žebříčku 100 největších světových zbrojařů sestaveného švédským institutem SIPRI. Pořád se ale nachází v jeho dolní části.

Dalším významným výrobcem velkorážové munice (jediným v Česku, CSG ji vyrábí jinde) je firma STV, kterou vlastní miliardář Martin Drda. Také jeho firma expanduje, loni měla tržby 14 miliard korun a její čistý zisk meziročně stoupl z 1,5 miliardy na 5,5 miliardy korun.

Českou republiku dostala v této oblasti do centra dění muniční iniciativa, již v únoru 2024 na Mnichovské bezpečnostní konferenci oficiálně představil prezident Petr Pavel. Díky kontaktům tuzemských zbrojařů dokázalo

Posledním ukázkou toho, že válka na Ukrajině pomohla českému zbrojnímu průmyslu, je výrobce proudových motorů PBS Group. Tedy motorů, které pohání sebevražedné drony (vedle toho společnost vyrábí pomocné jednotky pro vrtulníky). Tato špičková firma konkuruje ve své kategorii největším hráčům, jako jsou Rolls-Royce, GE nebo Safran. U proudových motorů v roce 2024 vzrostla meziročně její výroba o 300 procent, letos PBS čeká růst o 200 procent. Z desítek motorů se tak firma posunula k výrobě stovek kusů ročně a výhledově jich bude zřejmě produkovat tisícky. Vedle toho má PBS partnerství s ukrajinským výrobcem motorů Ivčenko-Progress a začátkem května otevřela nový výrobní závod v Roswellu v USA.

Nepostradatelní

Ruská agrese vůči sousednímu státu se projevila i na českém pracovním trhu. Podle ministerstva vnitra momentálně žije u nás asi 560 tisíc Ukrajinců, tedy téměř šest

Vliv ruské agrese na tři velké české firmy

Škoda Auto Pro největší českou automobilku (součást koncernu Volkswagen) bylo Rusko ještě v roce 2021 druhým největším trhem, hned po Německu. Firma měla v zemi i dva výrobní závody. Nyní jsou tam její oficiální prodeje nulové. Škoda Auto odepsala kvůli válce 700 milionů eur.	PPF Největší česká finanční skupina PPF v 90. letech vydělala na ruské privatizaci. Určitou dobu držela procento plynárenského koncernu Gazprom. Rusko dlouho patřilo mezi místa, kde vlastnila řadu aktiv. Po roce 2022 se PPF zbavila zbylých nemovitostí i ruské divize poskytovatele spotřebních půjček Home Credit. Odepsala kvůli tomu přes 300 milionů eur.	Škoda Jaderné strojírenství Energetická společnost ČEZ, v níž 70% podíl patří státu, v roce 2022 koupila od ruské OMZ propojené s Gazprombank nazpět společnost Škoda JS zaměřenou na výrobu komponent do atomových elektráren. Je důležitá pro provoz jaderných zdrojů v Dukovanech a Temelíně. Firma byla osm let na americkém sankčním seznamu
--	--	---

Česko zajistit nákupy munice ukrajinské armádě, které se jí tehdy zoufale nedostávalo. Zboží šlo zpočátku hlavně ze skladů mimoevropských zemí v Africe a Asii. Za peníze donorů z osmnácti států se už nakoupilo téměř dva miliony kusů dělostřelecké munice různých ráží. Díky tomu se vyrovnal stav ukrajinské a ruské armády, když druhá jmenovaná měla v jednu chvíli převahu ve vystřelených granátech deset ku jedné. Součástí iniciativy jsou již i zakázky v Evropě, kde se postupně rozšiřují výrobní kapacity. Patří do ní také nákupy munice od společností CGS a STV.

Na muniční iniciativě se rovněž podílí obchodník se zbraněmi Omnipol, který je mimo jiné majitelem špičkového výrobce pasivních sledovacích zařízení ERA. Nebo významná zbrojovka Colt CZ vyrábějící kromě palných zbraní i malorážkovou municí. A to díky akvizici jiné české společnosti Sellier & Bellot. Jméno skupiny spojené s legendární americkou značkou pistolí Colt není náhoda. Koncern miliardáře René Holečka, tehdy ještě pod názvem Česká zbrojovka, získal tuto firmu už v roce 2021.

procent populace. Už před válkou pomáhali mírnit nedostatek pracovních sil v tuzemské ekonomice, hlavně ve stavebnictví a průmyslu. Válka však změnila demografii Ukrajinců v Česku, protože po únoru 2022 začaly převážovat ženy s dětmi. Ty si brzy dokázaly najít práci, byť často méně kvalifikovanou a hůře placenou. Výrazně je to vidět ve službách, kde se obsluha v obchodech a restauracích značně „ukrajinizovala“. Stejně tak Ukrajinky zachraňují sociální služby. Důležité je též jejich působení v administrativních profesích a stále také ve zpracovatelském průmyslu.

V případě Ukrajinců musíme ale brát v úvahu i druhou stranu mince. Pro řadu Čechů jsou jejich přínosy méně viditelné, případně je vidět nechtějí. Nebo se jimi cítí být ohroženi. Podobně jako v jiných zemích, kam Ukrajinci zamířili, se jejich pobyt politizuje. Kdyby však měly rozhodovat samotné firmy, bylo by vše jasné. Případný návrat Ukrajinců do rodné země vidí 65 procent firemních personalistů jako výrazné riziko. Odnesl by to i státní rozpočet, protože podle statistik ministerstva práce a sociálních věcí ukrajinští uprchlíci do konce roku 2024 na odvodech

odvedli 55 miliard korun. Ještě významnější je ale faktor, který se zase tolik nezmiňuje. Pokud ukrajinské ženy a jejich děti zůstanou v Česku, bude to mít významný demografický dopad. Podle různých odhadů by mohlo nakonec zůstat až 70 procent uprchlíků. Společnost v Česku tak omládne. Jen tři procenta Ukrajinců, kteří se u nás usadili, jsou v důchodovém věku, pětina z nich jsou děti do 15 let. Ženy tvoří 58 procent uprchlíků a řada z nich ještě může mít další potomky. Ukajinci sice dlouhodobě nevyřeší stárnutí populace, bez jejich příspěvku by ale

důchodový systém v Česku čelil existenční krizi už v této dekádě.

Petr Zenkner

Článek vznikl v rámci projektu Reflections of the War in Ukraine in Visegrad Countries. Projekt je spolufinancován vládami České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska prostřednictvím visegrádských grantů z Mezinárodního visegrádského fondu. Posláním fondu je podporovat myšlenky udržitelné regionální spolupráce ve střední Evropě.

Volby bez scénáře a s chaosem na obzoru

Předvolební logika postupně převzala kontrolu nad běžným chodem české politiky. Vládní i opoziční aktéři podřizují své kroky snaze zaujmout voliče a maximalizovat svůj volební zisk. V této fázi už nejde o řízení země, ale o přípravu na rozhodující střet. Kdo vstupuje do závěrečných měsíců s výhodou? Které okolnosti mohou nečekaně ovlivnit výsledek? A co způsobí nebývalé množství subjektů usilujících o vstup do Sněmovny?

Jedním z hlavních rysů nadcházejících voleb do Poslanecké sněmovny bude mimořádná roztříštěnost politické scény. Už nyní je jasné, že do dolní komory míří nebývale vysoký počet subjektů – nejen jednotlivé strany, ale i různorodá uskupení, často skrytě propojená. Nad budoucí Sněmovnou se vnáší příznak extrémní fragmentace a složitě cesty ke stabilní většině.

Motivace, proč se tento integrační proces odehrává, je zřejmá. V roce 2021 zůstalo několik stran těsně pod pěti-procentní hranicí. Všechny stály v opozici vůči dnešní vládě a nyní hledají způsob, jak se návratu do Sněmovny přiblížit. Cílem je zabránit rozptýlení hlasů mezi příliš mnoho neúspěšných projektů.

Příkladem této taktiky je hnutí Stačilo!, které kandiduje jako jedna strana, aby se vyhnulo zvýšenému prahu pro koalici. V jeho jádru stojí KSČM doplněná o menší radikální formace. Jde o pokus komunistů o návrat – s novým obalem, ale starým obsahem. A jejich rozhodnutí zařadit na kandidátku Janu Bobošíkovou a současně odmítnout Jiřího Paroubka viditelně vymezuje pomyslnou hranici vkusu, jak ji dnes vnímá radikální levice.

Podobný postup zvolila i SPD. Její propojení s Trikolorou, Svobodnými a stranou PRO není formální koalici, ale personální fúzi, která má jasný účel: spojit roztříštěné síly radikální opozice pod jednu značku. Nejde o ideové spojení, ale o pragmatický tah, jak předejít ztrátě hlasů. Toto uskupení připomíná jakousi novodobou národní frontu, nikoliv v historickém smyslu, ale ve své funkci. Místo soutěže dochází ke koordinaci, místo odlišnosti ke sčítání. Efekt je patrný. Zatímco ještě před několika měsíci oscilovala SPD v preferencích kolem pěti procent, dnes se drží stabilně nad deseti. Volebně se tento manévr ukazuje jako úspěšný – alespoň v krátkodobém horizontu.

U hnutí ANO o žádné podobné integraci zatím rozhodnuto nebylo. Přesto se v zákulisí dlouho spekulovalo, že Andrej Babiš zvažuje nabídnout na kandidátkách prostor zástupcům Sociální demokracie a případně i Přísahy. Roli zde hrála jednoduchá aritmetika: maximalizace zisku, minimalizace závislosti na koaličních partnerech. Babiš si je dobře vědom komplikací, které přinášejí složitá koaliční jednání. Čím širší základnu vytvoří, tím větší má šanci vládnout sám, nebo alespoň s minimem kompromisů.

Nakonec však Sociální demokracie na začátku června oznámila, že půjde do voleb samostatně. Nevylučuje přitom spolupráci s Přísahou, přičemž aritmetický součet jejich preferencí není zanedbatelný.

V další části spektra vzniká spojení mezi Českou pirátskou stranou a Stranou zelených. Jde o projekt s výraznými ideovými rozdíly. Zdeněk Hřib se snaží profilovat Piráty jako středovou sílu a postupně je oprostít od nálepky aktivismu a progresivismu, která jim dlouhodobě ztěžovala přístup k širšímu voličskému spektru. Zelení se naopak posunuli k ostřeji vyhraněným pozicím, kdy výše zmíněná označení někteří jejich představitelé považují za přednost. Napětí se může projevit především v otázkách klimatické politiky, daňového zatížení, energetiky a zahraniční orientace. Piráti však zůstávají jedinou opoziční silou, která si uchovává alespoň základní politickou slučitelnost se současnou vládní sestavou tvořenou trojkou SPOLU (ODS, KDU-ČSL a TOP 09) a hnutím STAN.

Podstatné je, že po sečtení všech aktérů – od SPOLU přes ANO až po nové koalici – dospějeme k hrozivému číslu sedmnácti stran. Reálný výsledek může být nižší, ale je jisté, že sestavení, a především následné udržení většiny bude po volbách nesmírně složité.

Je velmi očividné, že se vládní koalici již několik měsíců snaží vtisknout předvolební debatě téma zahraničněpoli-

tické orientace země. Jde z jejího pohledu o logickou volbu. Dosavadní průzkumy však nenaznačují, že by šlo o motiv dostatečně silný k tomu, aby výrazně oslovil nerozhodnuté voliče. Může to být i tím, že selhání vlády v jiných oblastech jsou pro veřejnost příliš výrazná. Přesto je toto téma ve veřejném prostoru přítomné a stále není vyloučeno, že jeho význam v průběhu léta ještě vzroste.

Stín trumpismu nad Českem

Nad rámec hodnotových a bezpečnostních otázek se letos na jaře přidal ještě jeden významný faktor, a to je návrat Donalda Trumpa do Bílého domu. Tento vývoj působil jako katalyzátor pro opoziční rétoriku, zejména u Andreje Babiše. Trumpův úspěch byl vnímán jako potvrzení životaschopnosti populistického přístupu, který se opírá o ostrou polarizaci, přímé apely a výrazné mediální figury. K Trumpovi se v minulosti s nadšením hlásil nejen Babiš, ale různou formou také celé spektrum opozice – od Motoristů přes SPD až po hnutí Stačilo!. I když ne vždy explicitně, inspirace názorovým posunem v USA byla u nich

zřetelná. Rovněž někteří členové vládních stran se svými sympatiemi ke staronovému americkému prezidentovi netajili.

Jenže atmosféra euforie se rychle vytratila v momentě, kdy Trumpova administrativa začala prosazovat svou obchodní politiku včetně cel, která by mohla mít přímé dopady na českou ekonomiku. Mnozí voliči si instinktivně uvědomují, že podobný vývoj by pro Česko znamenal zdražení, pokles ekonomiky a chaos.

Současně se ukázalo, že Trumpův postoj k válce na Ukrajině je podstatně složitější, než dříve naznačoval. Tvářil se jako muž, který konflikt vyřeší během několika dní. Realita však zatím ukazuje jeho nejasné lavírování, výpady proti Kyjevu a vstřícnost vůči Moskvě. Ve výsledku není ani jednoznačně proukrajinský, ani zcela proruský, čímž se jeho image bortí na obou stranách českého publika. A pro každého, kdo se k němu v Česku viditelně hlásí, to znamená komplikaci. Dřívější výhoda se obrací v zátěž. V politice není přínosné obdivovat někoho, kdo v rozhodující chvíli působí nerozhodně či doslova neschopně.

Andrej Babiš si to zjevně uvědomuje. Svou červenou kšiltovku odložil a zaujímá vyčkávací pozici. Sleduje, jaké postoje budou v české společnosti rezonovat a vyhodnocuje, s čím nejlépe oslovit co nejširší spektrum voličů. Jeho dosavadní strategií bylo balancování mezi proruským a prozápadním táborem. Avšak v situaci, kdy se témata vyostřují, přestává být tato taktika dlouhodobě udržitelná.

Lídři koalice SPOLU při pohledu na volební preference příliš důvodů k radosti nemají.
Foto: Vlada.gov.cz

Filip Turek bude kandidovat za Motoristy sobě jako volební lídr ve Středočeském kraji.

Foto: Wikimedia Commons/Fred Marvaux/European Union

Pokud se příliš přikloní na jednu stranu, ztratí podporu na druhé. A právě tím se ocitá ve dvojím ohni.

Tato situace otevírá prostor i pro další hráče. Někteří voliči, kteří dříve stáli na straně hnutí ANO, mohou začít tíhnout k vyhraněnějším uskupením – zejména k SPD a jejím satelitům nebo k bloku Stačilo!. Zatím si však ANO v průzkumech s více než třiceti procenty drží bezpečný náskok a pozici téměř jistého vítěze.

Co když rozhodne chyba?

Důležitou, často podceňovanou rovinou každé volební kampaně je vliv nepředvídatelných událostí. Typickým příkladem je lidská chyba či selhání, které může sehrát významnou roli. Vzpomeňme například na moment, kdy se střetli Andrej Babiš s Petrem Pavlem v televizní debatě před prezidentskými volbami. Babišův výrok o neochotě bránit spojení vyvolal vážné pochybnosti o jeho znalostech, morálce i hodnotách. Přímo volbu by pravděpodobně prohrál i tak. Jisté však je, že to byl moment, který dodal novou energii podporovatelům Petra Pavla a dramaticky posílil jejich odhodlání.

S podobnou dynamikou zápasí Motoristé sobě. Bez ohledu na to, jaký je celkový názor na toto hnutí, z profesionálního hlediska jde o účelně a dobře konstruovaný projekt s jasným cílem politicky uspět. V mnoha ohledech připomínají skvěle fungující stroj. Hnutí vlani vsadilo na novou tvář, youtubera Filipa Turka, který překvapivě zabojoval ve volbách do Evropského parlamentu.

Jenže Turek se z role symbolu začal vytrácet. Jeho dříve neznámá minulost se stala předmětem veřejné debaty

a jeho následné reakce na kritiku nedokázaly udržet obraz člověka, který má situaci pod kontrolou. Z podpory, jež stačila na vstup do Sněmovny, se strana během několika týdnů propadla na polovinu. Motoristé sobě nestojí na pevném ideovém základu. Jejich úspěch do značné míry závisel na osobní přitažlivosti jejich neformálního lídra. A ta se nyní rozpadá.

U politiků s delší praxí, ať už z vládního tábora nebo opozice, podobné chyby obvykle nehrozí – krizové situace zvládají s rutinním přehledem. Zvláštní kapitolou zůstává Andrej Babiš. I přes podporu zkušeného týmu je jeho chování ve vypjatých chvílích nepředvídatelné. A protože jde o nejsilnější postavu české politiky, mohou mít jeho případné chyby největší dopad.

Druhým a často zásadnějším bodem zvratu jsou kauzy, jak ty reálné, tak ty podpořené rostoucím předvolebním napětím. Jejich výčet z minulých období by byl dlouhý, každopádně často dokázaly motivovat nerozhodné voliče, nebo některé již rozhodnuté naopak odradit. I tyto volby mohou mít tu svoji: Na přelomu května a června vypukla bitcoinová aféra, která vedla k demisi ministra spravedlnosti Pavla Blažka (ODS), jenž zároveň opustil i kandidátku koalice SPOLU. V době uzávěrky tohoto článku nejsou všechny detaily příběhu jasné, nicméně je jednoznačné, že ho opozice využije naplno. U voličů, které vláda dosud nepřesvědčila, proč ji mají opět podpořit, může mít zásadní dopad.

Bez ohledu na aktuální dění ovšem platí, že navzdory nepopularitě a některým oprávněným výhradám byla dosavadní vláda jedním z nejstabilnějších kabinetů posledních let. Vznikla bez průtahů, držela většinu a až na odchod Pirátů z vládní koalice prošla téměř celým volebním obdobím bez zásadních vnitřních otřesů.

Předpověď výsledků letošních sněmovních voleb proto zůstává obtížná, a to i navzdory rozvíjející se bitcoinové kauze a téměř dvouleté převaze opozice v průzkumech. Voliči nejsou vždy loajální. Přecházejí mezi stranami, mnozí zůstávají nerozhodnutí, jiní zcela rezignovali, protože si v roztříštěné nabídce nedokážou najít důvěryhodného kandidáta. A přesto, až přijde den voleb, mohou právě tito lidé sehrát rozhodující roli a způsobit citelné překvapení. Jediné, co se už teď rýsuje s téměř absolutní jistotou, je to, že příští Poslanecká sněmovna bude nejroztříštěnější v historii Česka. Tak pestrá, že ani nebude jasné, kdo má vlastně s kým vládnout – a s jakým mandátem.

Antonín Berdych

Polská vládní koalice dostala těžkou ránu, ale pořád se může vzpamatovat

Vláda Donalda Tuska doufala, že v polských prezidentských volbách zvítězí „její“ kandidát Rafał Trzaskowski, který by jí konečně dal klid na práci a realizaci jejích slibů. Místo toho přišel obrovský šok a facka v podobě triumfu Karola Nawrockého. Už teď je jasné, že Tuskův kabinet řadu svých priorit nesplní. Zároveň to ale neznamená, že nemůže být úspěšný. K tomu ale musí strávit volební porážku a přehodnotit svou strategii vládnutí.

I když se před prvním kolem polských prezidentských voleb mohlo zdát, že jsou Poláci unavení věčným soubojem Občanské platformy Donalda Tuska a Práva a spravedlnosti (PiS) Jarosława Kaczyńskiego, dopadlo to jako vždy. Do finále postoupili kandidáti obou uskupení. Ve druhém kole se pak odehrál nesmírně těsný souboj, který skončil minimálním rozdílem ve prospěch kandidáta opozičního PiS Karola Nawrockého. A to vše při rekordní volební účasti (71,63 procenta), kterou předčily jen parlamentní volby na podzim 2023 (74,38 procenta).

Znovu se tím ukazuje, jak polské politické scéně neustále vládnou její dva stárnoucí hegemoni, kteří dělí společnost na dva přibližně stejně velké tábory. Zároveň to také dokazuje politickou genialitu Jarosława Kaczyńskiego,

kterému se už podruhé za sebou podařilo udělat z širší veřejnosti neznámého člověka prezidenta.

Bylo by ale chybou vnímat toto rozdělení polské společnosti jako osudové a oba politické tábory jako zcela nepřátelské konzervativce a liberály, mezi kterými neexistuje na ničem shoda. Rafał Trzaskowski neprohrál především mezi mladými Poláky kvůli tomu, že by byl příliš liberální. Problémem byla nejen jeho nevýrazná kampaň a příslušnost k neoblíbené varšavské elitě, která podle odpůrců

Rafał Trzaskowski na mítinku ve městě Bielsko-Biala.

Foto: Wikimedia Commons/Silar

nezná problémy periferií, ale především nepopularita současné vlády.

Ta nedokáže v očích svých voličů plnit předvolební sliby, je málo ambiciózní a na rozdíl od opozice neumí efektivně komunikovat. Ve vládním táboře se sice bude horlivě diskutovat o tom, kdo za prohru Trzaskowského může a jestli Občanská platforma neměla do voleb poslat ministra zahraničí Radosława Sikorského. Ani to by ale neovlivnilo její základní problémy, s nimiž se dlouhodobě potýká a které nápadně připomínají problémy české vlády Petra Fialy.

Kde současná vládní sestava ztrácí, názorně ukazují i výsledky z prvního kola voleb. V klíčových volebních skupinách totiž nebyl patrný posun jen směrem ke Karolovi Nawrockému a dvěma krajněpravicovým kandidátům, tedy Sławomiru Mentzenovi a Grzegorzu Braunovi. Velmi charakteristický byl nesmírně dobrý výsledek levicově liberálního politika Adriana Zandberga mezi mladými lidmi do 29 let. Ten v této skupině skončil s výsledkem téměř 20 procent hlasů (celkově jich získal necelých pět procent) druhý za libertariánem Mentzenem. Stejně tak Trzaskowski nezískal v prvním kole nejlepší výsledek v největších metropolích nad půl milionu obyvatel, kde bodovali levicoví kandidáti, ale v o něco menších městech.

Bez velkých ambicí

Prvním základním problémem současné vlády je to, že je málo ambiciózní a nedokáže přijít s žádnými vlastními velkými programy a celkovou pozitivní vizí rozvoje Polska, která by zahrнула i venkov a periferie. Velké projekty, jež se realizují, jsou vesměs zděděné po předchozích vládách Práva a spravedlnosti. Tím v očích voličů působí spíše jako vláda udržovací. V polštině se pro takové neambiciózní vládnutí v minulosti vžil pojem „politika teplé vody z kohoutku“. Ta má lidem stačit, aby se jim žilo dobře. Výmluvy, že různé projekty zkrátka nelze prosadit, se zase označují slovem „niedasizm“.

K mnoha iniciativám přitom vláda vůbec nepotřebuje nové zákony, které by mohli dosluhující prezident Andrzej Duda, zvolený též za PiS, a jeho nástupce Nawrocki blokovat. Připomeňme, že polská hlava státu disponuje silným vetem, k jehož přehlasování nemá současná vládní koalice v Sejmu dost hlasů.

Druhým zásadním problémem je špatná komunikace. Asi nejlepším příkladem je projekt „tarcza wschód“ (štít východ), tedy opevňování hranice s Ruskem a Běloruskem. Kdyby ho realizovala současná opozice, tak by se o něm neustále mluvilo v médiích, na sociálních sítích a tiskových konferencích a všichni Poláci by o něm věděli. Totéž platí i například o ekonomickém růstu, který momentálně není vůbec špatný. Nyní je ale o něm víceméně ticho a vláda ho nedokáže voličům prodat. Právo a spravedlnost přitom mělo během svého vládnutí v letech 2015 až 2023 podobných projektů celou řadu. Pro celkový dojem bylo přitom jedno, že se řada z nich nikdy ne-

realizovala (například továrna na polské elektromobily Izera), nebo jsou reálně k ničemu (kanál přes Viselskou kosu).

To vše by ale nemělo zdaleka takový vliv, pokud by Právo a spravedlnost neučinilo konkrétní změny, které mnohá Polákům obzvlášť na periferiích pomohly. Týká se to především programu 500+ (dnes 800+), tedy nepodmíněných vysokých přídavků na každé dítě. Právě s vládami Beaty Szydło a Mateusze Morawieckého si proto mnoho lidí spojuje vysoký růst životní úrovně, a kvůli tomu se PiS podařilo vytvořit dominantní postavení na polském venkově. Pokud si tedy chce Tuskova vláda zlepšit reputaci a zvýšit šanci na to, že bude vládnout i po roce 2027, musí přinést Polákům hmatatelné změny, které pocítí ve svých peněženkách, jasně komunikovanou vizi a pocit, že se Polsko rozvíjí.

Možnosti tu jsou

Právě zde začíná otázka, jak může fungovat koexistence vlády Donalda Tuska s nově zvoleným prezidentem Karolem Nawrockým. Ačkoliv to tak na první pohled nepůsobí, v mnoha otázkách je rozdíl mezi polskou vládou a opozicí relativně malý. V řadě vnitropolitických otázek a také bezpečnostní politiky proto lze najít konsensus vcelku snadno. Týká se to obzvlášť témat, která Poláky nejvíce zajímají, jako jsou dostupnost bydlení, kvalita zdravotnictví nebo výše platů.

Těžko si lze přitom představit, že by nový prezident iniciativy v podobných oblastech blokoval, a pokud ano, může to vláda voličům dobře prodat. A to bez ohledu na to, že Nawrocki, jehož minulost včetně kontaktů s gdaňským kriminálním podsvětím budí velké otazníky, je podle všeho svým charakterem výrazně nevypočitatelnější a může být tvrdším hráčem než Andrzej Duda. Tento fakt se mimochodem může nakonec vymstít i Právu a spravedlnosti v čele s Jarosławem Kaczyńským, vůči němuž může být nový prezident asertivnější, a tím vyvolávat konflikty i ve vlastním politickém táboře.

Naopak už teď je jasné, že se Polsko nedostane z na-prostého chaosu, který panuje po osmi letech vládnutí PiS v soudnictví. Ústavní soud zůstane i nadále zpolitizovaný, jednotlivé soudy se nebudou navzájem uznávat a nebude jasné, kteří soudci jsou jmenováni legálně, a kteří ne.

Důvěra v soudy ale byla nízká ještě dávno předtím, než je PiS začal přetvářet ke svému obrazu, a proto vláda snahami o jejich nápravu mnoho nových hlasů nezíská. Podobně zůstane zabetonovaná i mediální scéna, jejíž problém se netýká jen zpolitizovaných veřejnoprávních médií, ale i extrémně jednostranných až dezinformačních médií, která podporují dnešní opozici. V této oblasti se zcela jistě nepodaří prosadit žádnou uspokojivou reformu, pokud o ni vůbec je zájem.

Samostatnou kapitolou jsou hodnotová témata, jako je liberalizace velmi přísného potratového zákona nebo právní zakotvení svazků LGBTQ lidí. Po nich sice mezi voliči vládních stran panuje velká poptávka, ale naráží v první

řadě na rozdíl uvnitř koalice. Proto bylo už po parlamentních volbách v roce 2023 poměrně jasné, že podobné iniciativy neprojdou Sejmem bez ohledu na to, kdo bude sedět v prezidentském paláci. Snad i proto se tato „světónázorová“ témata objevovala v prezidentské kampani oproti minulosti relativně okrajově. Nicméně i zde platí, že mnohem důležitější jsou otázky, které se týkají ekonomiky a životní úrovně. Jestliže by byly tyto potřeby Poláků uspokojeny, tak dost možná i konzervativnější části společnosti přijmou liberalizaci práva klidněji.

Navzdory velmi negativní předvolební kampani, očekávaným tvrdým střetům mezi prezidentem a vládou a polarizované společnosti, jejíž části se vzájemně doslova nenávidí, bude možné na mnoha věcech najít shodu. Navíc je to stále Donald Tusk, který Polsku vládne jako premiér a z této pozice má pochopitelně mnohem více nástrojů, jak svůj program prosazovat. K tomu, aby uspěl i v dalších volbách, ale musí Poláky přesvědčit, že má nějakou ambiciózní vizi, kam se má Polsko posouvat a nesnažit se stát jen udržovat a kosmeticky upravovat. K tomu nicméně musí dramaticky zlepšit i svou komunikaci, jež je dlouhodobě velmi slabá. A celá vládnoucí koalice se musí semknout.

Nic na tom nemění ani fakt, že část důležitých priorit se Tuskovi přes Nawrockého prosadit nepodaří a Polsko se bude i nadále potýkat se systémovými problémy, jako jsou ty v soudnictví, které nebude schopné řešit. Paradoxem ale je, že i když tyto potíže mohou brzdit rozvoj Polska, vlastně voliče příliš nezajímají a volby nevyhrávají. Vzhledem k volebnímu vítězství Nawrockého proto nemá příliš smysl stavět na těchto otázkách jádro své politiky a třístit na nich vládní síly. Jaká bude koexistence mezi kanceláří premiéra a prezidentským palácem je i kvůli nevypočitatelnosti Nawrockého, jenž není politikem a své názory na mnohé problémy doposud prezentoval jen v předvolební kampani, velká neznámá. Bez ohledu na všechny konflikty, které bezpochyby přijdou, ale má budoucí soužití v mnoha směrech potenciál být klidnější, než jak by se na první pohled mohlo zdát.

Zároveň ale také platí, že vláda a prezident ze dvou různých politických táborů budou i nadále vyvolávat napětí a konflikty, které neuklidní rozhádanou polskou společnost.

Michal Lebduška

Diplomacie podle Nawrockého jako velká neznámá

V polském politickém systému má prezident tradičně silné slovo v zahraniční politice. Tu sice tvoří vláda, a hlava státu by se měla tím pádem držet úzu, který je jí předurčen. Zkušenost z vývoje od roku 1990 ale ukazuje, že konflikty mezi vládou a prezidentským palácem ohledně mezinárodní politiky se objevují. Nejinak tomu bude i při kohabitaci vlády Donalda Tuska s nově zvoleným prezidentem Karolem Nawrockým. Co tedy můžeme v příštích letech čekat?

Na začátek je třeba říci, že polská zahraniční a evropská politika vykazuje v posledním roce a půl – pro mnohé až překvapivé – množství kontinuity s politikou předchozí vlády pod vedením strany Právo a spravedlnost (PiS). To je dáno hned několika faktory. Za prvé v Polsku přese všechny vykopané příkopy existuje vcelku silný bezpečnostně-politický konsensus. Platí, že Rusko je hrozbou, protivníkem a nepřítelem. Za druhé, všechny relevantní politické síly chtějí budovat silnou armádu, která by zemi zabezpečila v dnešním neklidném světě. Za třetí jsou klíčová politická uskupení zajedno v tom, že transatlantické partnerství musí vydržet všechny dnešní turbulence. V neposlední řadě se oba politické tábory shodují na tom, že je potřeba pomáhat Ukrajině v její válce s Ruskem.

Spor mezi Právem a spravedlností a Občanskou koalicí v čele s Donaldem Tuskem se vede hlavně o evropskou politiku a vztah s Německem. I zde se ale na tom základním shodnou. Chtějí jednoduše prosazovat polský zájem na jehož obsahu jsou – opět – ve velké většině témat zajedno. Liší se především v metodě. PiS chce polské zájmy prosadit proti Bruselu, Tusk spíše skrze něj. S Berlínem by

předseda Práva a spravedlnosti Jarosław Kaczyński jednal s pomocí nátlaku, Tusk dává přednost přesvědčování a intenzivním kontaktům.

V evropských sektorových politikách nicméně Tuskova vláda – s důležitou výjimkou přístupu k ochraně právního státu v EU – dělá to, co dělal i Mateusz Morawiecki (PiS) jako premiér. Odmítá nový pakt o azylu a migraci, klade důraz na bezpečnostní témata, zbrzdí implementaci některých částí Green Dealu a nemá zájem posilovat evropskou klimatickou legislativu. O případném přijetí eura se v Polsku nevede žádná vážně míněná debata. Pokud Tuskovo působení v posledním roce a půl vypadá jako liberální a prointegrační obrat, pak je třeba přiznat, že je polský premiér skvělým hercem.

Podobně je tomu ve vztazích s Německem. Ty se s nástupem nové polské vlády na konci roku 2023 otevřely novým příležitostem, ale chemie mezi tehdejšími kancléřem Olafem Scholzem a Tuskem nefungovala. I jeho vláda totiž očekává, že se Německo postaví čelem polským požadavkům na reparace za druhou světovou válku a nebude před touto debatou uhýbat. Scholzova nabídka Tuskovi v této

Na začátku května se Karol Nawrocki vyfotil v Oválné pracovně s Donaldem Trumpem.

Foto: Wikimedia Commons/The White House

věci prý byla natolik slabá, že pokazila náladu jednoho z prvních setkání. Polsko pak požadovalo od Německa více při vojenské pomoci Ukrajině nebo při přitvrzování přístupu vůči Rusku. Problémem jsou i kontroly na německo-polských hranicích. Jednoduše, strukturální problémy polsko-německých vztahů nezmizely a dnešní doba nepřeje tomu, aby mohly být vyčekávány, jako to dělala kancléřka Angela Merkel. Poláci už požadují od svých západních sousedů akci.

Tabula rasa?

Do této konstelace tedy vstupuje Karol Nawrocki jako člověk, který nemá se zahraniční politikou prakticky žádné zkušenosti. Jako šéf Muzea druhé světové války a Institutu národní paměti se musel věnovat historické politice i s jejími zahraničněpolitickými rozměry. Spíše tím byl účasten konfliktů – s Německem, Ukrajinou nebo Izraelem –, než aby budoval pozitivní agendu. Ani v jednom z těchto případů se mu skrze jím řízené instituce nedařilo dosáhnout většího usmíření nebo diplomatických úspěchů.

Je ale třeba přiznat, že v některých případech nebyla vina jen na polské straně a konflikt ohledně historické paměti byl značně přehříván i v zahraničí. V každém případě platí, že jsou-li toto formativní momenty Nawrockého zahraničněpolitického smýšlení, není to v kombinaci s jeho údajnou důsledností a bojovností nejlepší vklad pro práci nejvyšší diplomatické excelence země.

K Nawrockého volebnímu úspěchu přispěla vlna trumpismu a alt-right. Nejde ale o prosté xeroxování toho, co funguje v americké domácí politice. Spíše je jeho vítězství výrazem doby, v níž ti, kteří se nepovažují za elity, hledají jako svého mluvčího někoho sobě blízkého. Někoho, kdo nejen říká, co si přejí slyšet, ale s kým se také dokážou identifikovat v jeho životní cestě. To samo o sobě neznamená, že by byl sám Nawrocki trumpovcem od A do Z. Koneckonců být sám v rámci kampaně dosáhl na společnou fotku s Trumpem v Oválné pracovně, i skalní voliči PiS mají z politiky současného prezidenta USA obavy.

Určitě si Nawrocki bude hledat partnery z podobného těsta všude po světě. Nejspíše se na prezidentské úrovni znovu rozvinou polsko-maďarské vztahy. Na druhou stranu nějakou revitalizaci Visegrádské skupiny (V4) nečekejme. Za prvé je prezidentská úroveň tou méně významnou, pokud jde o tento středoevropský formát. Pro oživení V4 by byla důležitá spolupráce vlád, a do té se přinejmenším Polsko rozhodně hrnout nebude. Za druhé platí, že Nawrocki nemá žádné iluzorní představy o Rusku, jako někteří další středoevropští disruptivní lídři. Těžko bude

nacházet společnou řeč se slovenským premiérem Robertem Ficem, který rád řeční u pomníků rudoarmějců, když sám Nawrocki ve své předchozí funkci taková místa jakožto symboly nové okupace Polska odstraňoval.

Tým spolupracovníků

Je-li Nawrocki tedy v zahraniční politice neznalý, bude důležité, koho si do prezidentského paláce přivede jako spolupracovníky. Bezesporu sáhne po některých kolezích z Institutu národní paměti, kteří budou pracovat na části agendy vztahů s Německem či Ukrajinou. Historické otázky a křivdy tak určitě zůstanou součástí relací s těmito důležitými sousedy a prezidentský palác je bude připomínat.

Své osobnosti pošle do jeho týmu i Právo a spravedlnost. Hovoří se o Jacku Saryusz-Wolském, bývalém členovi Občanské koalice, jednom z vyjednávačů polského členství v EU a dříve důležité osobnosti Evropské lidové strany, který přeskočil do politického tábora PiS. Pikantní na něm je, že kdysi byl jeho asistentem v Evropském parlamentu Rafał Trzaskowski z Občanská koalice, kterého Nawrocki v prezidentských volbách porazil. Svůj vliv mohou uplatňovat bývalí europoslanci Ryszard Legutko a Zdzisław Krasnodębski náležící do vlivné „skupiny profesorů“, jedné z frakcí uvnitř Práva a spravedlnosti.

Pokud se potvrdí spekulace o tom, že se stanou poradními hlasy nového prezidenta, budou formovat jeho pohledy zejména na evropskou integraci. Pak by Nawrocki připomínal během svého mandátu ochranu národní suverenity před nadnárodními institucemi nebo boj proti levicově liberálnímu mainstreamu západní Evropy. Jako o možné osobnosti v bezpečnostním aparátu se hovoří o Tomasz Szatkowském, bývalém velvyslanci při NATO a náměstkovi ministra obrany. Mohl by se stát šéfem vlivného Úřadu národní bezpečnosti.

Třetí skupinou, se kterou je třeba také počítat, jsou diplomati a úředníci pracující u současného prezidenta Andrzeje Dudy. Jejich angažování by znamenalo kontinuitu ve vztazích se sousedy, a to včetně Ukrajiny, kde relace mezi Dudou a Volodymyrem Zelenským byly přes všechny zvraty v posledních třech letech polsko-ukrajinských vztahů asi ty nejstabilnější.

Zahraniční politika jako oběť

Zahraničněpolitické cíle prezidenta Karola Nawrockého nejsou jednoznačně definované. Neexistuje ale důvod, proč by měl narušit základní polský bezpečnostní konsenzus. I jeho výrok, ve kterém odmítl vstup Ukrajiny do NATO, je spíše výrazem domácího politického kalkulu. Ještě méně relevantní se stává ve chvíli, kdy se proti ukrajinskému členství staví i americká administrativa, jejíž názor bude v dané věci určující. Nawrocki se tedy s největší pravděpodobností nevydá cestou razantního přetváření zahraniční politiky, ale spíše se zaměří na pár agend, které mu dají politický prostor se v této rovině také etablovat.

Silným hráčem ale bude bezpochyby chtít být v domácí politice. Prvním velkým cílem jeho mandátu bude oslabit a ideálně odstranit vládu Donalda Tuska. Bude k tomu přispívat i akcentování historických křivd a sporů ve vztazích s Německem nebo Ukrajinou, jimiž může vládní koalici zatlačovat do defenzivy a mobilizovat vlastní voličskou základnu.

Kromě symbolické roviny má prezident v rukou i silné formální pravomoci. Vzhledem k tomu, že Tuskova koalice nedisponuje potřebnou třípětinovou většinou k přehlasování prezidentského veta, může Nawrocki efektivně blokovat implementaci některých evropských směrnic. To se týká především zelené a digitální agendy, které jsou v polské společnosti předmětem sporů a na nichž se Nawrocki také v kampani profiloval.

Bude rovněž blokovat snahu vlády o úklid justičního ne pořádku. To by sice mělo mít dopad na čerpání evropských prostředků, je však třeba dodat, že Evropská komise uvolňování peněz z unijního rozpočtu pro Polsko dávno zahájila. A to nikoliv na základě dokončených změn, ale především díky politickým příslibům ze strany současné vlády. Tato situace se prozatím nemění a bude záležet jen na Tuskovi, jak dokáže uplatnit svůj vliv v Bruselu, aby o prostředky na rozvoj Polska jeho vláda nepřišla.

Polská zahraniční politika tak bude v nadcházejících letech poznamenána primárně domácími střety, což sníží její kapacitu aktivně formovat evropskou či širší mezinárodněpolitickou agendu. Vzhledem k současné geopolitické situaci a rozumnému kompasu dnešního Polska to není dobrá zpráva.

Vít Dostál

Bývalý europoslanec Ryszard Legutko.

Foto: European Parliament

Polák v centru globální politiky

Geopolitické ambice Polska v posledních letech výrazně vzrostly. Přejí tomu nejen jeho hospodářské úspěchy nebo Varšavou jasně vnímané oslabení Německa, ale také náhlá nutnost vypracovat evropskou alternativu k bezpečnostní politice opírající se donedávna o americký pilíř. Závažný problém však představuje nedostatek lidí. Polská politika nedokázala vygenerovat silné osobnosti, které by se reálně staly hráči světového formátu. S jednou podstatnou výjimkou – Radosławem Sikorským.

Když americký historik Timothy Snyder v roce 2024 přiletěl do Poznaně, aby vystoupil na největším polském ekonomicko-technologickém kongresu Impact, strávil večer v jedné z hospůdek v podhradí, kam chodívají také lidé z nedaleké univerzity. Oficiálnímu rautu, který probíhal ve stejnou dobu, se raději vyhnul – prý je nemá rád a volný čas chce trávit po svém. Raut se ovšem konal i následujícího dne, a tentokrát na něm Snyder nechyběl. Pořádali ho totiž polský ministr zahraničních věcí Radosław Sikorski a jeho manželka, americká novinářka Anne Applebaum. Večeře se konala v jejich usedlosti v Chobielině, a právě kvůli hostitelům se jednalo o společenskou událost nesrovnatelné úrovně.

Pokud jde o politický dosah, nevyrovná se Sikorskému žádný jiný polský politik. Unijní kariéra Donalda Tuska se propustkou do nejvyšší světové ligy nestala. Někdejší předseda Evropské rady usedl v prosinci 2023 opět do premiérského křesla a zcela se oddal domácí politice. Ačkoli je ve světě poměrně známý, jeho výroky nejsou v současné době něco, o čem by se lídři velmocí zajímali. Srovnatelnou pozici nikdy nezískal ani dosluhující prezident Andrzej Duda. V jeho případě si lze dokonce jen těžko představit, že by po skončení své prezidentské dekadý mohl zamířit jinam než do předčasného politického důchodu.

Ukazuje se tedy, že nejdůležitější polský hráč nezastává ani jednu ze dvou nejvyšších funkcí ve státě. Ba co víc, nedokázal ani získat nominaci vlastní strany, tedy Občanské platformy, když před časem projevil zájem kandidovat v nedávno skončených prezidentských volbách. Přesto je však právě díky jeho kompetencím a kontaktům hlas polského ministra zahraničních věcí silný tak, jak se o tom žádnému z jeho předchůdců ani nesnilo.

Sikorského záběr může čtenáře, kteří polskou politickou scénu systematicky nesledují, silně zaskočit. Je možné na něj narazit i tam, kde by politika z východoevropské země střední velikosti nikdo nečekal. Jako například v březnu na síti X, kde se jako by nic hádal s Elonem Muskem a ministrem zahraničních věcí USA Marcem Rubiem o to, kolik stojí provoz satelitů Starlink pro Ukrajinu.

Odkud se tedy Sikorski vzal a jak to, že má dnes polská diplomacie šéfa, jehož formát přesahuje reálnou pozici jím zastupované země?

Z Oxfordu do Afghánistánu

Tím, co dává Sikorskému gigantickou převahu nad jinými uchazeči o jeho pozici, je vzdělání. Má diplom z Oxfor-

du, který získal v osmdesátých letech poté, co mu vyhlášení výjimečného stavu v komunistickém Polsku umožnilo získat politický azyl ve Velké Británii. Sikorski tedy ovládá jazyk současné diplomacie s lehkostí korunovanou elitním přízvukem. Jeho v polských podmínkách unikátní minulost tím však ještě není vyčerpána. V letech 1986–1989 totiž pracoval jako freelancer pro různé uznávané britské redakce včetně *The Spectator* nebo *The Observer* a v době sovětské intervence jimi byl vyslán do Afghánistánu. Jak sám po letech vzpomínal, bojoval tam s komunismem, „a to různými metodami. Hlavně perem – ale nejen jím“. To je zřejmě nejúspornější způsob, jak vystihnout jeho notoricky známou polohu válečného reportéra se samopallem v podpaží.

Reportérský pobyt v Afghánistánu mu vynesl další úspěchy. Za fotografii pořízenou po cestě do Herátu získal první cenu *World Press Photo* v kategorii *Spot News*. Od roku 1989 byl spolupracovníkem amerického *National Review* a do roku 1992 také poradcem mediálního magnáta Ruperta Murdocha. Obrovské zkušenosti s ozbrojenými konflikty nakonec zúročil i v dalším studiu – v roce 1999 absolvoval Vyšší obranný kurz na Fakultě národní bezpečnosti Akademie národní obrany ve Varšavě. O pouhých šest let později se ujal funkce ministra národní obrany.

Sikorského kompetencí si totiž tehdy povšiml předseda strany Právo a spravedlnost (PiS) Jarosław Kaczyński. Budoucímu ministrovi zahraničních věcí to umožnilo začít sbírat vládní zkušenosti v jiném resortu. V roce 2007 však po konfliktu s Antonim Macierewiczem, Kaczyńského blízkým stranickým spolupracovníkem, podal demisi. S domácí politikou se nicméně stačil velmi dobře obeznámit. Získané poznatky využil, ve stejném roce změnil stranický dres a získal poslanecký mandát na kandidátce Občanské platformy Donalda Tuska. A právě v Tuskově kabinetu byla Sikorskému v listopadu 2007 poprvé svěřena role ministra zahraničních věcí.

Vzestupy a pády

Radosław Sikorski zůstal Tuskovi věrný, byť tato politická láska prošla nejednou zkouškou. Svůj post si však udržel sedm let, tedy téměř dvě volební období. Když pak jeho na jeho místo usedl Grzegorz Schetyna, převzal Sikorski funkci maršálka Sejmu. Ačkoli je to formálně druhá nejmocnější osoba státu, pro bývalého ministra to znamenalo degradaci. A právě v tuto dobu se na jeho image objevila první skvrna.

Sikorski se v roce 2014 stal jedním z aktérů takzvané odposlechové aféry. Týdeník *Wprost* tehdy zveřejnil přepisy nelegálně získaných nahrávek lidí spojených zejména s vládním táborem – a nastalo politické zemětřesení. Maršálek Sejmu podal demisi, a to především kvůli barvitým výrokům ohledně toho, jak hodnotí polsko-americkou spolupráci. Sikorski, který pro ostré slovo nikdy nejde daleko, v prepisech mluví o „lezení Američanům do p...“ (*robić łaskę*), což se později – dosti důvtipně – snažil obrátit v nevinné „prokazování laskavosti“ (*robić łaskę*). Mléko se však už rozlilo. Dalších parlamentních voleb se neúčastnil a ve své poněkud pohasnuvší kariéře pokračoval od roku 2019 v Evropském parlamentu, kde se mu přihodila další klopýtnutí, jako například po explozi ropovodu Nord Stream, za niž ve svém tweetu poděkoval Američanům.

Vítězství „protipisovského“ bloku (levice, lidovci, centristé a Občanská platforma pod vedením Donalda Tuska) v parlamentních volbách v říjnu 2023 se pro Sikorského stalo šancí vrátit se do resortu, v němž se cítil jako ryba ve vodě. Ačkoli to podle mnohých nebyla očividná volba, Tusk vsadil na zkušeného partáka a jakékoli diskuse na toto téma téměř okamžitě utnul. Pozice staronového ministra byla však o to silnější, že se hlavní výzvou pro polskou diplomacii stala koordinace pomoci bojující Ukrajině a mezinárodní obranná politika. V tomto ohledu nemohou Sikorského kompetence vzbuzovat nejmenší pochybnosti.

Po roce a půl řízení ministerstva zahraničních věcí je Radosław Sikorski opět ve vrcholné formě. Jeho nedávné sněmovní exposé bylo hotovým rétorickým koncertem plným trefných poznámek a odkazů. V úvahách o nebezpečí ruského imperialismu se polský ministr obrátil ke kremelským chlebovárcům ideologa Alexandra Dugina nejen coby šéf polské diplomacie, ale spíše jako silný hlas

Radosław Sikorski (vlevo) a Donald Tusk jsou spolu už ve třetí vládě. Foto: Wikimedia Commons/ Mateusz Włodarczyk

řady postkomunistických zemí. Přímo prohlásil, že Rusko už ve Varšavě nikdy vládnout nebude. „Ani v Kyjevě, ani ve Vilniusu, ani v Rize, ani v Tallinnu, ani v Kišiněvě.“ Skutečným majstrštykem pak byla ironická poznámka, že by si Rusové měli dát pozor, aby si udrželi Chaj-šen-waj. Čínským názvem Vladivostoku tak perfektně vystihl ruskou slabost tváří v tvář ambicím Říše středu.

Jednalo se bezpochyby o nejsilnější exposé v dějinách demokratického Polska. A přestože Sikorského slova nezazněla na fóru OSN nebo v sídlech vedení EU, nýbrž v polském parlamentu, nezůstala nepovšimnuta. Mluví ruského ministerstva zahraničí Maria Zacharova zareagovala bleskově. Odpověď Kremlu byla nervní a poměrně překvapivá: „Sikorski by si coby šéf MZV členské země NATO měl hledět svých starostí – a má jich dost: například spor mezi členy aliance o vlastnictví Grónska, neschopností francouzské politiky zaviněnou nestabilitu v Nové Kaledonii, porušování lidských práv v Pobaltí, krach německého hospodářství a mnoho dalších.“

Radosław Sikorski za svou aktuální pozici tedy vděčí nejen svému ministerskému postu a z něj vyplývajícím stykům s protějšky z jiných zemí, ale také přirozeným vlohám, jež k němu přitahují nadprůměrnou pozornost. A jak je vidět, potenciál tohoto polského ministra nepřehlédli dokonce ani v Moskvě.

Wojciech Hofmański

Z polštiny přeložila Anna Šašková Plasová.

Stockholmská tragédie na Světě knihy

Básníci mají cit pojmenovat věci přesně a podařilo se to i Wisławě Szymborské, když Nobelovu cenu za literaturu, kterou získala v roce 1996, označila za „stockholmskou tragédii“. Její známá slova citovala i poslední polská laureátka tohoto nejvýznamnějšího celosvětového literárního ocenění Olga Tokarczuk na setkání během letošního knižního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy Praha.

Může nám připadat, že je to nadsazený výrok. Spisovatelé si přece neustále stěžují na to, že je nikdo nedoceňuje, že literatura nemá ve společnosti významné místo a v médiích se pro ni neustále zmenšuje prostor. Den strávený v blízkosti nobelistky, jejíž příjezd jsem spolu s dalšími organizovala, ale staví tento výrok do jiného světla. Především dobře ukazuje rozdíl mezi příjemným vědomím autora, že jeho tvorba je známá a čtená (což je pochopitelným cílem snad každého píšícího člověka), a nepříjemnou slávou celebrity, kterou dnes ještě více nafukují sociální sítě.

Když Olga Tokarczuk opouštěla sál Franze Kafky na pražském Výstavišti, kde probíhala diskuse s autorkou dramatisací jejích her Renatou Putzlacher-Buchtovou a překladatelem románů Petrem Vidlákem, vrhali se na ni s nepříčetným výrazem v očích lidé s bílými kartičkami i vytištěnými fotografiemi se slovy „jen jeden podpis, prosím“. A neodbytně pronásledovali naši skupinku mířící ke stánku nakladatelství Host a polskému stánku, kde za okamžik začínala autogramiáda. Ta se nakonec protáhla na dvě a půl hodiny a emoce ve frontě připomínaly čekání na první otevření Primarku na Václavském náměstí.

Tokarczuk ze sebe během podepisování vydala všechno – každému věnovala úsměv, vyměnila si s ním případně i několik slov, byť konverzaci sama nezahajovala, kromě otázky, komu má podpis věnovat. Výkon hodný maratonce ji stál všechny síly a po skončení autogramiády už rozhodně nebyl prostor na procházku po Praze. Po rychlé večeři v hotelu šla rovnou odpočívat.

Mediální ostražitost

Ačkoli ohlášený příjezd nositelky Nobelovy ceny na veletrh budil od počátku mediální pozornost a zpráva o něm spolehlivě převálcovala i informaci o čestném hostování Portugalska, v časopisech a novinách se desítky rozhovorů s nobelistkou neobjevily. Olga Tokarczuk se je totiž rozhodla neudělit. Výjimku udělala jen pro časopis *Respekt*. I tak ale rozhovor s Kateřinou Čopjakovou vznikl s předstihem, aby byl prostor pro poctivou autorizaci a také překlad Petra Vidláka. Ani diskuse na Světě knihy nebyla streamována, přestože do sálu o kapacitě tři sta lidí se zájemci sotva vešli a mnozí nepochybně na účast rezignovali při pohledu na frontu u vstupu.

Jedním z důvodů spisovatelčiny zdrženlivosti může být zkušenost, kterou prošla v roce 2016, kdy publikovala román *Knihy Jakubovy*. Na více než osmi set padesáti stranách v něm vypráví příběh mystika Jakuba Franka a na jeho pozadí také představuje trochu jiné dějiny každo-

dennosti Polska 18. století. Hlas dává tehdejší „menšinám“, tedy skupinám, jejichž perspektiva v hlavní historické naraci není běžně přítomná. Mezi ně patří Židé (próza se zaměřuje na sektu frankistů), ženy nebo nevolníci. Tento mnohem komplikovanější a mnohvrstevnatý obraz staví proti příběhu šlechtické republiky načrtnutému v kanonických historických románech klasika Henryka Sienkiewicze, kterého pro zjednodušení můžeme označit za polského Jiráska.

V rozhovorech ke *Knihám Jakubovým* jejich autorka otevřeně a velmi ostře vyjádřila svůj názor na polské dějiny a způsob, jakým jsou vyprávěny. Na tomto místě není nutné doslovně citovat její výroky ani reakce na ně – to vše je snadno dohledatelné. Důležité je, že se spisovatelka ocitla uprostřed boje dvou táborů, na které se současné Polsko dělí. Nechyběly osobní útoky na sociálních sítích, ničení knih a odsuzující výroky politiků jednoho tábora, na straně druhé pak solidarita kolegů spisovatelů a umělců a představitelů tehdejší politické opozice, která je dnes pro změnu u moci.

V té době spisovatelka ještě nebyla laureátkou Nobelovy ceny. A její převzetí v roce 2019 pravděpodobně přidalo další důvody k mediální ostražitosti. Především se objem žádostí o rozhovor, vyjádření názoru, komentář nebo veřejné vystoupení zvětšil takovým způsobem, že Olga Tokarczuk až na výjimky zůstává tam, kde je jí nejlépe – v roli autorky. To, co je pro ni důležité, chce sdílet v knihách. Zároveň se vyhýbá mediálnímu humbuku, který jí ubírá síly.

Čas na psaní

Ani na Světě knihy nekomentovala veřejně politickou situaci v Polsku, přestože zrovna probíhalo první kolo velmi (jak jinak) vyhrocených prezidentských voleb. Mluvila o nutnosti podpořit Ukrajinu. O tom, že se obrátí na své kolegy spisovatele z různých zemí, a nepochybně i řadu jiných nobelistů, aby na Ukrajinu jezdili na setkání. Vysvětlovala, jak teď Ukrajinci a Ukrajinky více než kdy jindy potřebují kontakt se světem a pocit solidarity.

Zmínila také, že si často klademe otázku, jestli má literatura nějakou váhu a smysl. A najednou potkala lidi, pro které knihy měly existenciální rozměr, o němž už ve střední Evropě rádi pochybujeme. Přitom tak trochu zapomínáme na vlastní ne tak dávnou minulost, kdy měla literatura podobný význam.

Během diskuse na Světě knihy bylo zkrátka vidět, že po „stockholmské tragédii“ Olga Tokarczuk cítí, jaký dosah

Olga Tokarczuk na veletrhu Svět knihy Praha.

Foto: Richard Klíčnick

může mít to, co říká – a mnohem více si chce sama zvolit prostor a formu, jak své názory vyslovovat. Je ochotná nechat se vyždímat pro čtenáře, kteří stojí ve frontě na podpis. Nechce se ale stát mediální celebritou komentující všechno, co se děje.

Snaha vytvořit kolem sebe „bezpečný“ prostor, omezit množství autorských setkání a mediálních vystoupení má samozřejmě i pochopitelný cíl – zachovat si co nejvíce energie a času pro psaní. Je přece trochu paradoxní, aby

světová cena za literaturu zabíla autorskou tvorbu. Ale může se to lehce stát, a to zejména pokud si uvědomíme, že Tokarczuk věnuje řadu roků studiu pramenů jako v případě *Knih Jakubových* nebo téma promýšlí, cizeluje. Tak to bylo třeba s *Empusionem*, variací na Mannův *Kouzelný vrch* z roku 2022, kterou psala mnoho let.

Zajímavé je přečíst si i knihu, kterou vydal Host v českém překladu u příležitosti autorčina příjezdu na veletrh. Jedná se o její prozaický debut *Cesta lidí* knihy publikovaný v roce 1993. Už v něm se objevují její typické motivy, jako je představa duchovní cesty, která se protíná se skutečným fyzickým cestováním světem. Nebo literární text jako prostor pro filosofické otázky nesené dobrým vyprávěním.

„Každá kniha může být odrazem Knihy, jejím odleskem. Může připomínat všechny lidské pokusy o dosažení pravdy o světě. Lidé totiž byli obdařeni předtuchou, že každá věc, která se jim zdá být hodna popisu, má nějaký kosmický nebo božský rozměr a stane se věčnou. Proto trpělivě, jako mravenci, sbírají slova, aby ji pojmenovali. A všechno stojí za popsání. Nejen životy světců, velké katastrofy, války nebo sňatky králů, ale i narození sedmého dítěte v rodině tkalce, sklizeň v chudé vesnici, sny šílené stařeny a den v útulku v Mantes. Lidé tuší, že když se tyto více či méně významné události spojí a poskládají dohromady jako rozsypané kamínky velké mozaiky, život a smrt odhalí svůj pravý smysl,“ píše ve svém debutu spisovatelka, která po pětadvaceti letech od vydání své prvotiny získala Nobelovu cenu – a i přesto chce pořád ještě především psát.

Lucie Zakopalová

Prezidentka a děti hor na poli kulturní války

V nedávné době se na streamovacích platformách objevily dva slovenské dokumentární projekty, které tematizují hluboké rozdělení společnosti na Slovensku. Film Marka Šulíka *Prezidentka* na Netflixu mapuje pět let působení Zuzany Čaputové ve funkci hlavy státu. A dokumentární série *Medvěd* režiséra Mira Rema a producenta Marka Kučery na Oneplay ohledává ze všech možných úhlů pohledu jednu z nejvášnivějších kulturních válek našich východních sousedů – spor o míru ochrany a regulace přemnoženého medvěda hnědého.

První z dokumentárních projektů je zasazený do prostředí nejvyšších pater politiky, druhý se odehrává na periferii, kam elity z centra bratislavské moci jen zřídka dohlédnou. Oba dokumenty mluví o nutnosti spojovat znesvářenou společnost, ale vyhlídky na lepší budoucnost podkopává trudná realita. Oba končí tragickým milníkem: *Prezidentka* atentátem na slovenského premiéra Roberta Fica a *Medvěd* prvním usmrcením člověka nebezpečnou šelmou.

Šulíkův časosběrný portrét Zuzany Čaputové jde ve šlépějích filmu *Občan Havel*. Nepřináší nové skutečnosti ani pronikavou politickou analýzu. Jde o intimní pohled do zákulisí, který ukazuje, jak se dělá každodenní politika. Někdy jde o tragikomické momenty, jež jako by vypadly z nějaké fikční politické satiry typu amerického seriálu *Viceprezidentka*. Třeba v případě, kdy expremiér Igor Matovič přijede na Hrad s demisí na post ministra financí, ale během tištění její kopie si vše rozmyslí a uteče pryč.

Hodnota snímku tkví spíš v dokumentárním zachycení jedné prezidentské pětiletky a přeneseně také v zachycení změny nálad slovenské společnosti v tomto období. Pro liberální část elektorátu jde o dost pochmurnou podívanou. Začíná euforicky nadějí v podobě zvolení prozápadní státnice a končí deziluzí v podobě návratu Roberta Fica k moci a vystředáním Čaputové ve funkci Ficovým koaličním spojencem Peterem Pellegrinim.

Noční hlídka

Do seriálu *Medvěd* se bývalá slovenská prezidentka propíše jen jedním momentem, a to když odmítne jmenovat jednoho z protagonistů Remova dokumentu Rudolfa Huliaka ministrem životního prostředí kvůli jeho výrokům popírajícím klimatickou změnu. Huliak je ukázkový prototyp novodobého lidového populisty MAGA stříhu. Mluví, jak mu zobák narostl, trouse bonmoty o tom, že medvěd je biologickou zbraní Bruselu a neziskovek za účelem vylidnění venkova. A na výbušné problematice ohrožení ze strany medvědů se z pozice zástupce myslivecké lobby a výrazného starosty malé obce na Poľaně vyvezl až do celostátní politiky.

Hlavními postavami seriálu jsou ovšem ředitelka CHKO Poľana Vladimíra Fabriciusová a medvědí influencer Radovan Haluza, kteří na rozdíl od jiných protagonistů nechávají diváky v upřímných zpovědích nahlédnout do svého soukromí. Seriál je rámuje jako „děti hor“, jež podle svých výpovědí kvůli osobním trablům trávily v dětství hodně času v lese a divoká příroda pro ně znamenala úkryt a bezpečí. Tedy to, co v současnosti poľanská divočina kvůli stovkám medvědů, kteří ztrácejí svou plachost a instinkty, neumožňuje.

Haluza se prosazuje coby autor youtubových videí s medvědy a o medvědech. Podniká za nimi dobrodružné

výpravy a snaží se jim dělat lepší PR. A Fabriciusová řeší osobně případy, kdy medvěd někoho zranil nebo mu vnikl na pozemek. V noci se svými kolegy v ohrožených obcích drží hlídky, aby huňaté predátory objevila a vyplašila, což je jediné, čímž může vesničanům pomoci. Do „bodu zlomu“ v podobě nástupu Huliaka a spol. k moci, ke kterému se v seriálu často odkazuje, byla totiž regulace extrémně chráněného medvěda i na Fabriciusovou coby celoživotní milovnici těchto šelem velmi striktní. „Já se těm lidem nedivím, že jsou naštvaní. Člověk má takový pocit, že je nechal ve štychu,“ říká ředitelka CHKO při jedné noční obhlídce.

Hrdinky v ústraní

Seriál *Medvěd* přes více než čtyřhodinovou stopáž ani minutu nenudí. Montáže úryvků dramatických televizních reportáží o útocích medvěda střídají emotivní výpovědi hrdinů nebo působivé záběry majestátních šelem. Výslednému dojmu napomáhá dynamický střih a pestrý a chytlavý hudební podkres. Ale po chvíli se člověk přistihne, že se nechal pohltnout samotným tématem. Tématem, které nemá jednoduché řešení a které proti sobě postavilo nesmiřitelné tábory, přičemž zastánci ochrany i zastánci regulace mají svůj díl pravdy.

Tvůrci předkládají argumenty jednotlivých stran zcela nestranně, ale stejně se nedá ubránit pocitu, že tady se z hlediska politických elit hodně podcenilo. V jednu chvíli zazní výrok ministra životního prostředí Matovičovy vlády Jána Budaje ve smyslu, že téma medvědů je podobná předvolební chiméra jako kdysi migrace. Jenže jestli o něčem Remův seriál přesvědčuje, tak je to skutečnost, že problém s medvědy je na Poľaně a v Nízkých Tatrách více než reálný a hmatatelný.

A tak seriál *Medvěd* trefil zeitgeist tématem, které je metaforou pro současnou situaci nejen na Slovensku. Místo tamních vesničanů bychom si do příběhu mohli dosadit třeba holandské nebo britské zemědělce. Tady ten tekutý hněv nebo možná spíš rezignace obyvatel jen tak probublává pod povrchem a manifestuje se pouze při volbách podporou antisystémových stran.

Prezidentku i Medvěda spojuje fakt, že na konci se jejich výrazné ženské hrdinky stáhly do ústraní. Zuzana Čaputová se rozhodla ne kandidovat a Vladimíra Fabriciusová, která se pokoušela o nějakou přijatelnou dohodu mezi ochranáři a myslivci, svou anabázi na ministerstvu životního prostředí ve Ficově vládě pro koncepční neshody také sama ukončila. Nedá se to úplně generalizovat, ale jako by bylo těžké obstát s ženským směřováním ke smíru a kompromisu ve světě kulturních válek, ve kterém si chlapi honí ega a naskakují místo hledání složitého řešení na vděčné bonmoty a radikální výkřiky.

Jan Gregor

Medvěd hnědý jako veřejný nepřítel číslo jedna.

Foto: Wikimedia Commons/Clément Bardot

Videohry ve střední Evropě: návrat království, polská elita a stagnující německá originalita

V úterý 4. února 2025 vyšel druhý díl *Kingdom Come: Deliverance*, středověké hry na hrdiny s otevřeným světem od Warhorse Studios. Český herní průmysl se tak zase jednou dostal do popředí mediálního zájmu. Jde rozhodně o nejviditelnější český titul současnosti, který poutavým způsobem rozvíjí kvality prvního dílu. Ten se objevil v únoru 2018 a při té příležitosti jsme tehdy v Demokratickém středu publikovali článek, jenž popisoval stav videoherní branže ve střední Evropě. Jaké změny se v ní během uplynulých sedmi let odehrály?

Jedna věc se rozhodně nezměnila, a to fakt, že český herní průmysl generuje výrazně větší zisky než domácí hudební a filmová produkce dohromady a má na rozdíl od nich výrazný globální dosah. Odvětví počítačových her prošlo po celém světě etapou komplikací během pandemie nemoci covid-19 a následných hospodářských problémů. V České republice se nicméně situace jeví jako poměrně stabilní a přes pokles obrátu v letech 2022 a 2023 pokračuje zdejší herní branže v růstu počtu studií, zaměstnaných osob i obrátu.

Pokud srovnáváme rok 2018, kdy vyšlo první *Kingdom Come: Deliverance*, s rokem 2024, kdy končil vývoj druhého dílu (původně měl být loni i vydán), je vzestup naprosto evidentní. Před sedmi lety pracovalo v českém herním průmyslu asi 1490 osob ve 100 až 120 studiích. V roce 2024 to již bylo 2765 lidí ve 166 studiích, pokud vycházíme z dat Asociace českých herních vývojářů.

Vzhledem k tomu, že počet zaměstnanců roste rychleji než počet nových studií, zvětšovala se i jejich průměrná velikost. To potvrzuje počet herních titulů, který se mezi roky 2018 a 2024 zvýšil ze 31 na 39. Obrat ve stejném období stoupl ze tří miliard na 6,5 miliardy korun, což je asi 260 milionů eur. V roce 2021 byl dokonce ještě vyšší (7,1 miliardy Kč), ale řada faktorů včetně změny toku tržeb společnosti Beat Games, vydavatele mimořádně populární hudebně-rytmické hry pro virtuální realitu *Beat Saber* s ročním obrátem přes dvě miliardy korun, vedla po její koupi globálním gigantom Meta ke zmíněnému dvouletému poklesu obrátu.

Spolu s přehřátím trhu po investicích během pandemie nastal také propad ziskovosti a následný odliv těchto investic. Tento vývoj se příliš nedotýká velkých studií, ale pro ta menší je stále těžší něčím zaujmout. Přesto se to některým daří. Je nutné dodat, že v roce 2025 došlo také ke transformaci Státního fondu kinematografie na Státní fond audiovizu, který má nově podporovat i herní projekty. Zda to přispěje k dalšímu růstu odvětví, uvidíme v příštích letech. Mezitím každopádně neuškodí porovnat vývoj u nás s dalšími zeměmi střední Evropy. Pokud nebude řečeno jinak, údaje vychází především ze stránek *Game-smarket.global* či z webů jednotlivých herních studií.

Suverénně největším trhem nejen střední Evropy je Německo s obrátem 9,4 miliardy eur. Není divu, jedná se o velkou vyspělou ekonomiku. Sídli zde například evrop-

ská centrála japonského giganta Nintendo, který je dokonce největší herní společností v zemi. Podle The German Games Industry Association má ve Spolkové republice téměř tisíc zaměstnanců. Za ním se nacházejí německé pobočky francouzského obra Ubisoft, produkující například sérii historických strategií *ANNO* nebo *The Settlers*. Až třetí je původně německý Crytek z Frankfurtu nad Mohanem, který v minulosti vyvinul zásadní akční tituly *Crysis* a *Far Cry*, přičemž se snaží aktuálně rozvíjet první z nich. Asi nejvýznamnější aktivitu Cryteku představuje vývoj CryEnginu, důležité ústřední aplikace pro samotnou tvorbu her.

Stagnující velmoc

Z dalších výrazných německých děl po roce 2018 lze zmínit ještě strategickou hru z alternativní historie *Iron Harvest* od brémských King Art Games nebo nezávislou strategickou a puzzle hru *Dorfromantic*. Celkově však originální tvorba v Německu dlouhodobě spíše stagnuje, vzniká jen málo původních AAA titulů (nejnákladnější hry vyvíjené velkými studii), čímž se tento obor přidává k celkově stagnujícímu německému zábavnímu průmyslu.

Zajímavé srovnání je s herním trhem v Rakousku, který v roce 2023 vykázal obrát necelých 189 milionů eur při asi 150 studiích a 2 260 zaměstnancích. Při poměrování s Německem a rovněž s Českem je zřejmé, že jde spíše o menší firmy, v nichž není vyvíjen žádný AAA titul. Nejvýznamnější současnou rakouskou hrou je bezesporu pět let stará umělecká adventura (příběhová hra) *Ori and the Will of the Wisps* od vídeňských Moon Studios, která navazuje na kouzelné dílo *Ori and the Blind Forest*.

Na podobných uměleckých hrách pracuje další vídeňské studio Broken Rules, jedná se například o *Gibbon: Beyond the Trees*. Vedle uměleckých projektů má pak Rakousko tradici studií, často sídlících mimo hlavní město, které tvoří různé simulátory, kupříkladu farmaření, jízdy v autobuse nebo konstrukce mostů.

Příznačné jsou i úzké propojení s Německem, celková poloha a vyspělost státu, což z Rakouska tvoří ideální místo pro sídla společností s působností napříč střední Evropou. V herním průmyslu se tak stalo domovem mimo jiné dceřiných firem velkého švédského vydavatelství Embracer Group, jako jsou vídeňský THQ Nordic nebo tyrolský

Plaion. Doplňme, že právě Plaion koupil v roce 2019 zmíněné české Warhorse Studios.

Pokud se podíváme do Polska, tamní vývojáři s řadou globálních AAA titulů stále představují elitu všech postkomunistických zemí. Je zde necelých 500 herních studií s více než 12 tisíci zaměstnanci a s přibližně trojnásobným obratem oproti tomu českému. Srovnání se státem, jenž má téměř čtyřikrát více obyvatel, tak pro naši zemi nevznívá nijak zle. V Polsku stále pokračuje herní boom, který se vedle vlastní originální tvorby vyznačuje i výraznou spoluprací s globálními firmami na vývoji jejich děl (například remake klasické hororové hry *Silent Hill 2* od Bloober Team).

Varšava tvrdí muziku

Mezi herními studii je na prvním místě s velkým předstihem CD Projekt, tvůrce fantasy série *Zaklínač* nebo sci-fi *Cyberpunk 2077*. Minulý rok měl 1134 zaměstnanců, a je tak největší herní společností ve střední Evropě. Jeho připravovaný *Zaklínač 4* patří mezi vůbec neočekávanější novinky. Dalšími velkými firmami jsou třeba Techland, autor hororové akční série *Dying Light*, specialisté na rybářské a lovecké simulátory Ten Square Games, tvůrci budovatelské strategie *Frost Punk* 11 bit Studios nebo dnes spíše živořící studio People Can Fly. Vývojářským centrem je v Polsku jednoznačně Varšava.

U Maďarska se složitě získávají porovnatelné údaje, nicméně můžeme říci, že místní herní scéna je výrazně méně úspěšná než ta česká. Od roku 2018 zde nevznikl žádný AAA herní titul, přičemž k místním specifickým se řadí výrazný podíl vývoje her pro zahraniční společnosti, centralizace v Budapešti a poněkud častější „úmrtí“ tradičních studií. Mezi největší společnosti stále náleží Zen Studios se svými pinballovými hrami a NeocoreGames se sériemi her na hrdiny *Warhammer 40,000* a *King Arthur*. Lze doplnit Gaijin Entertainment, studio zaměřené na hry pro více hráčů s válečnou tematikou, jako jsou *War Thunder* a *Enlisted*, nebo Primal Game Studios, jehož tvůrci naposledy zaujali fantasy hrou na hrdiny *Mandragora*. Žádná z těchto společností však v Maďarsku nezaměstnává více než sto lidí, většinou je to výrazně méně.

Jak si vede sousední Slovensko? V roce 2024 působilo v tamním herním průmyslu podle informací Slovak Game Developers Association 1017 zaměstnanců v 69 firmách s celkovým obratem 70,1 miliardy eur. Při porovnání s Českem vyvstává menší rozvinutost herního průmyslu, neboť při polovičním počtu obyvatel je obrat téměř čtyřnásobně menší. Naopak počet herních studií v přepočtu na hlavu příliš nezaostává, což ukazuje na jejich menší velikost. Ostatně ani Slovensko si zatím nepřipsalo žádný AAA herní titul.

Největší slovenskou herní společností je s asi třemi stovkami zaměstnanců bratislavská Pixel Federation, která se zaměřuje na mobilní hry. Z dalších lze zmínit Nine Rock Games, spadající pod THQ Nordic, která vyvinula lovecký simulátor *Way of the Hunter*, tvůrce sportovních simulací PowerPlay Studio nebo některá menší studia. K nim se řa-

dí Blue Brain Games s logickou hrou *The House of Da Vinci* a 3Division, tvůrce kvalitní budovatelské strategie z dob komunismu *Workers & Resources: Soviet Republic*.

Asi největší slovenskou herní událostí tohoto roku je dubnové vydání *Vivat Slovakia* od bratislavského studia Team Vivat, první slovenské hry s otevřeným světem. Je zasazena do fiktivní Bratislavy 90. let a zatím sbírá spíše nadprůměrné recenze. Herní průmysl na Slovensku ale není jen Bratislava. V Košicích například působí Games Farm, jež stojí za nadprůměrnou akční fantasy hrou na hrdiny *Shadows: Awakening*.

Český exportní artikl

Je nutné zmínit, že slovenský průmysl je přirozeně dost provázaný s tím českým. Ostatně tři ze čtyř tvůrců zmíněné hry *Beat Saber*, vyvinuté pražským studiem Beat Games, jsou slovenského původu (Ján Ilavský, Vadimír Hrinčár a Peter Hrinčár), zatímco Čech Jaroslav Beck složil původní hudbu. Beat Games byly do zmíněného roku 2022 studiem s nejvyšším obratem v Česku, ale poté se jím stalo Bohemia Interactive, tvůrce vojenské simulace *Arma* a survival hry *DayZ*, s obratem přesahujícím jednu miliardu korun. Těsně pod touto finanční hranicí zůstala společnost SCS Software (viz série *Truck Simulator*), která má stejně jako Bohemia Interactive okolo čtyř stovek zaměstnanců.

Dalšími v pořadí jsou Wargaming Prague, jež spolupracuje na zahraničních hrách pro více hráčů, a brněnská pobočka amerického 2K Czech, která se nyní podílí na vývoji čtvrtého dílu legendární hry *Mafia*. Následují Warhorse Studios s asi 250 zaměstnanci. Těm se však za rok 2025 výrazně zvýší obrat, neboť druhého dílu *Kingdom Come: Deliverance* se již prodaly tři miliony kopií. Připomeňme, že první díl se nakonec vyšplhal k deseti milionům.

Z dalších českých her stojí za zmínku originální strategie *Factorio* od Wube Software, kde je cílem hráče vytvořit komplexní továrnu, v níž postaví raketu, aby se dostal z cizí planety. Další originalitu představuje pokračování hry *Space Engineers* od Keen Software, v níž lze vytvářet různé funkční struktury ve vesmíru. Před dvěma lety zazářili brněnští tvůrci z Ashborne Games s historickou strategií s tematikou československých legionářů *Last Train Home*. Další brněnské studio Madfinger Games výrazně uspělo s realistickou vojenskou hrou *Gray Zone Warfare*.

Vedle her zaměřených na realitu a logiku pak stále působí i studia věnující se umělecké animaci. Tím nejdůležitějším je Amanita Design, z jehož dílny pochází legendární příběhové hry *Samorost* či *Machinarium*. V posledních sedmi letech přišlo s několika výraznými tituly jako *Chuchel*, *Creaks* a *Happy Game*. Vzhledem ke své originalitě jde v zásadě o pokračování proslulé české animace na novém médiu, které skvěle doplňuje tradiční platformy v čele s kinematografií. A vzhledem k tomu, že nejen český herní průmysl produkuje primárně pro svět, jde také o nejúspěšnější vývoz naší animované tvorby do zahraničí.

Jan Holovský

Jeseník. Město, jehož historii psala voda i oheň

Kolébka vodoléčby na soutoku Bělé a Staříče obklopená ze tří stran horami bývala nazývaná perlou Jeseníků. Místo odpradávná vynikalo léčivým spojením čistého vzduchu a stovek blahodárných pramenů. Vodní živel s sebou přinášel rozkvět, ale i těžké časy. A nejen on.

Jeseničtí dobře vědí, že pokud jsou v Čechách a místní jim položí otázku, odkud přijeli, je pravděpodobné, že svou odpověď budou muset zopakovat. Mezi „být z Jeseníku“ a „být z Jeseníků“ je zjevný, avšak foneticky často málo vnímatelný rozdíl. Kvůli této jazykové nepraktičnosti, ke které došlo během poválečného přejmenování měst a obcí v bývalých Sudetech, dnes nejeden místní vlastivědec a znalec regionálních dějin lomí rukama. Značka Frývaldov, německy Freiwaldau, byla totiž evropsky proslulým fenoménem, na který se dlouho dařilo navázat jen velice těžko.

Loni se Jeseník zapsal do hlubšího povědomí zářijovými povodněmi, kdy se stal jedním z nejvíce zasažených míst vůbec. Město samotné i okolí zažily tuto živelní pohromu ve své historii několikrát. Jen v uplynulém století voda ničila domy a brala životy například v letech 1903, 1921 a 1997. Nicméně místní jako by si pokaždé vzali za vzor svého nejslavnějšího rodáka Vincenze Priessnitz, u nějž po vodě následovala tvrdá práce – sotva odezněl šok z vodního živlu, obyvatelé neváhali a pustili se do odklizení škod.

Zázračný zábal

Nedílnou součástí Jeseníku jsou lázně tyčící se nad městem, jež založil právě Vincenz Priessnitz. V dobách své nej-

Na náměstí v Jeseníku.

Foto: Táňa Matelová

Velká voda dorazila do Jeseníku naposledy loni v září.

Foto: Táňa Matelová

větší slávy se voda v osadě zvané Gräfenberk stala lékem pro smetánku i chudinu doslova z celého světa. Léčili se zde mimo jiné legendární uherský baron Miklós Wesselényi, polský spisovatel Zygmunt Krasiński či proslulý dramatik a prozaik Nikolaj Vasilijevič Gogol, jemuž se však tvrdý léčebný pobyt ve slezských horách, soudě podle jeho korespondence, příliš nezamlouval. V průběhu 19. století bychom se u zdejších pramenů setkali se členy nejvýznamnějších evropských aristokratických rodin, stejně jako s lékaři, kteří bedlivě pozorovali metody velkého vodoléčitele. Za první republiky sem pak mířily hvězdy stříbrného plátna i nejzvučnější jména československé politické reprezentace.

Kým vlastně Vincenz Priessnitz, jehož jméno dalo název zázračnému zábalu, byl? Prostý pologramotný chalupník, který jen dokázal brilantně využít toho, že si churaví aristokraté a podnikatelé neuměli odepřít požitkářský život a on jim jako medikament naservíroval obyčejnou vodu a přísný režim? Nebo geniální léčitel s vynikající intuicí, jehož přelomové, dodnes aplikované metody předběhly svou dobu?

Obě charakteristiky v podstatě platí, záleží na tom, z jakého úhlu do tohoto výjimečného Slezana pohlížíme. Jistě je, že jeho vlastní uzdravení po nehodě s koňským povozem, jenž mu zpřelámal žebra, můžeme vzhledem k fatálním prognózám místních lékařů označit jako zázrak. A pomohlo mu jediné: studená voda. Zvěst se rychle rozšířila po okolí. Hospodáře, kteří na Gräfenberk mířili se zraněným dobyt看kem, záhy vystřídali nemocní lidé, jejichž neduhy nejrůznějšího rázu se mladíkovi skutečně dařilo léčit. Roku 1822 přestavěl rodný dřevěný domek na vícepatrovou zděnou stavbu, a dal tak vzniknout prvnímu vodoléčebnému ústavu na světě. Již o deset let později na Gräfenberk proudily tisíce pacientů. O slávě, jaké se ještě za svého života dočkal, nejlépe svědčí dopis uchovávaný v místním okresním archivu, který byl poslán z Ameriky a na němž stálo pouhé „Vincenz Priessnitz, Evropa“. Bez problému došel.

Planoucí hranice

Období rozkvětu, ale i tragédií patří do jesenické historie odpradáвна. Černým písmem se do dějin města zapsalo zejména 17. století. Kromě hladomoru, třicetileté války či švédského vpádu se právě Jesenícko stalo jednou z ko-

Zraněná města

lébek nechvalně známých čarodějnických procesů. Upomínky na temné období najdeme na řadě míst tohoto melancholického kraje. Konkrétně v Jeseníku připomíná barbarskou epochu kamenný pomník tyčící se při cestě do lázní. Zdejší procesy započaly v roce 1622 případem Barbory Schmiedové, kterou její muž na smrtelné posteli obvinil z čarodějnictví. Absurdní výpovědi před inkvizičními tribunály o uhranutém dobytku, stloukání másla z vody či sodomii na Petrových kamenech zněly až do roku 1684.

Do tohoto temného období se návštěvník může přenést v nejstarší stavbě Jeseníku, středověké Vodní tvrzi. Sídlí v ní vlastivědné muzeum, které nabízí interaktivní a mimořádně oblíbenou expozici o čarodějnických procesech. Také první předmět zapsaný do sbírek této instituce, jež letos oslavila 125. výročí založení, upomíná na tragické 17. století – jedná se o robustní kamenný kříž odkazující na zdejšího kata s iniciálami M. W., který byl zastřelen Švédy v době jejich vpádu do města během třicetileté války. S mistrem popravčím je spojena nedaleká budova takzva-

né Katovny, která se v 80. letech minulého století stala místem, jež hostilo polooficiální, až undergroundovou hudební scénu. Vystoupil zde například Pavel Dobeš či Pepa Nos. Není proto divu, že právě tady se již 21. listopadu 1989 zformovala jedna z prvních sekcí Občanského fóra v Československu.

Frývaldovská stávka

Vraťme se však do 19. století, kdy Jeseníku a okolí nepřišlo rozmach jen lázeňství, ale rozvíjet se začal rovněž průmysl. Jiskru jesenické textilní výroby zažehl Inářský podnikatel Josef Raymann, jenž využil jedinečného potenciálu v podobě desítek místních domácích přadláků, kteří si přivydělávali večerním tkaním látek, jež následně prodávali na trzích. Raymann jim nabídl vyšší výdělek a stálé místo u tehdy nejmodernějších strojů. Mezníkem se stal rok 1819, kdy se spojil s vídeňskou rodinou Regenhartových a založil podnik, který zanedlouho dodával nejjemnější látky i na císařský dvůr a exceloval na evropských výstavách. Přestože Inářská tradice, čítající dvě staletí, zanikla v roce 2004, Jeseník se k tomuto odvětví postupně vrací, a sice díky celorepublikově známé textilní značce,

Pomník frývaldovské stávky.

Foto: Táňa Matelová

jejíž kárované košile proslavil současný český prezident Petr Pavel.

Jako kontrast k nejjemnějším tkaninám stojí surový kámen, jehož těžba a zpracování představovaly další jesenický fenomén. Tvrdá žula či mramor se staly osudem pro tisíce kameníků, díky jejichž obdivuhodné síle a umu se jesenické nerosty proměnily ve stavební materiál pro obrovské množství pomníků a budov napříč tehdejší rakouskou monarchií. Navíc se díky tehdy dobrému železničnímu spojení Jesenicka se světem vyvážely do všech koutů Evropy.

Byli to právě kameníci z Frýdberku, Cighartic či Cukmantlu (tedy dnešní Žulové, Vápenné a Zlatých Hor), kteří se odmítli smířit se stále hrozivějšími dopady světové hospodářské krize, jakými byly snižování mezd a nekompromisní propouštění z práce. Ve středu 25. listopadu 1931 se proto vydali na protestní pochod směrem na Frývaldov. Dav zahrnující zhruba sedm set dělníků se na křižovatce v obci Dolní Lipová střetl s četnickými kordony. Jakmile se na četníky začaly sypat první kameny a na jejich přilby dopadly údery klacky, započala střelba. Zemřelo osm lidí, čtrnáct si odneslo těžká zranění.

Tragická událost kdesi v dalekém pohraničí zasáhla celou československou veřejnost. Zatímco pro řadu politiků se stávka stala především vítaným způsobem, jak se zviditelnit (na pohřbu promluvil předseda KSČ Klement Gottwald), levicově orientovaní umělci a spisovatelé, jako byli Ivan Olbracht či F. X. Šalda, protestovali formou nejrůznějších manifestů či ostrých článků. Slavnou dvojici Osvobozeného divadla Jiřího Voskovce a Jana Wericha pak události inspirovaly k vyhlášení sbírky pro pozůstalé po obětech, stejně jako k sepsání jejich vůbec první vyložené politické hry *Caesar*.

Masivní ideologizace se pak frývaldovská tragédie přirozeně dočkala po únoru 1948, kdy komunisté právě touto událostí zanesli do českého národního povědomí onen krajně zavádějící diskurz o tom, že „Masaryk nechal střílet do dělníků“. Monumentální sorealistický pomník Rudolfa Doležala z roku 1961 poblíž místa střetnutí tak dodnes připomíná nejen žalostné následky sociálního pnutí

v předválečných Sudetech i obecně Československu, ale zároveň představuje jeden z řady příkladů komunistického černobílého nakládání s historickou pravdou – v tomto případě mimořádně složitou a mnohvrstevnatou.

Tam, kde Nebel dává dobrou noc

Dříve důležité město na trase Olomouc – Nisa – Bratislava dnes bojuje se svou izolovaností způsobenou ztrátou Slezska roku 1742 a vznikem státní hranice, kdy se z Jeseníku, jenž ležel v podstatě ve středu českých zemí, stala periferie. Tato geografická odloučenost se přirozeně propsala také do uvažování obyvatel, ať už těch původních německých, či současných českých, ale i slovenských, polských nebo řeckých – ti posledně jmenovaní, kteří sem přišli v důsledku řecké občanské války na sklonku 40. let, ostatně tvoří nedílnou součást kulturního i ekonomického ovzduší Jeseníku a okolí. Podle Květoslava Growky, někdejšího archiváře a velkého znalce jesenické historie, panuje proto v myslích zdejších obyvatel pocit, že se vyplatí „spoléhat se jen na sebe, na svůj um, dovednost, schopnosti“.

Ani přes tento dojem osamocení, z velké části oprávněný, však příchozí rozhodně nenabude v Jeseníku dojem, že se ocitl v izolovaném, uzavřeném či stagnujícím prostředí. Podobně jako řada měst někdejších Sudet si i Jeseník s nástupem nového tisíciletí dokázal uvědomit svou specifickou tvář, ve které se krásy i jizvy předválečné německé historie snoubí s nespočtem kulturních odlišností, jež sem přibýly spolu s novými dosídlenci.

To celé pak vytváří sympatický, místy až rebelský a alternativní mix, kde si každý najde to své – někdo propadne originálnímu umění Jaromíra Švejdíka alias Jaromíra 99, ilustrátora legendárního *Aloise Nebela*, pro jiné budou zájímavá četná komunitní setkání a akce. Jeseník je však rovněž jako stvořený pro zaryté individualisty, kteří sotva opustí pomyslné brány města, mohou ihned splynout s melancholickou náladou zdejší krajiny, formovanou častými dešti, mrazem a pohnutými dějinami.

Táňa Matelová

Demokratický střed
Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

**Předplatte si Demokratický střed. Roční předplatné (4 čísla) činí i s poštovným 300 Kč.
Objednávejte na e-mailu: redakce@demokratickystred.cz.**

PŘEDPLATNÉ ČASOPISU

A hand holds a smartphone displaying the subscription form for 'Demokratický střed'. The form includes social media icons, a title, a selection of subscription types with prices, a payment method section, and logos for payment providers and card brands.

Demokratický střed
Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

f t r

**OBJEDNÁVKA
PŘEDPLATNÉHO**

Volba předplatného

☒ Sponzorské roční předplatné 500 Kč -
nejméně (500 Kč)

☐ Roční předplatné - 300 Kč
160 Kč časopis + 140 Kč poštovné

☐ Elektronické předplatné - 200 Kč
Časopis vám budeme posílat v PDF,
uvedenou mailovou adresu.

Způsob platby

☐ Převodem na účet

☒ Platební kartou

GoPay

MasterCard Electronic VISA Verified by VISA MasterCard SecureCode

**PŘEDPLATIT SI NÁS MŮŽETE PROSTŘEDNICTVÍM QR KÓDU NA OBRÁZKU
NEBO PIŠTE NA REDAKČNÍ E-MAIL REDAKCE@DEMOKRATICKYSTRED.CZ.**